

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
(ATAUM)

Avrupa Birliği Müktesebatına
Türk Bakanlıklarının Uyum Çalışmaları Çerçevesinde
“Adalet Bakanlığı Müktesebat Uyum Çalışmaları”
Paneli

29 Mart 2002

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
(ATAUM)

**Avrupa Birliği Müktesebatına
Türk Bakanlıklarının Uyum Çalışmaları Çerçevesinde
“Adalet Bakanlığı Müktesebat Uyum Çalışmaları”
Paneli**

Yayına Hazırlayan:

Dr. Kaya UYSAL

29 Mart 2002

**Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
Yayınları**

Editör

Yrd. Doç. Dr. M. Nail ALKAN

Editör Yardımcısı

Yrd. Doç. Dr. Çağrı ERHAN

Genel Yayın Koordinatörü

Uzm. Elçin ÇİĞNER CENGİZ

İÇİNDEKİLER

Acılıs Konuşmaları

- Yrd. Doç. Dr. Nail Alkan, Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü 1
- Dr. Wolfgang Sachsenröder, Friedrich Naumann Vakfı Başkanı 5
- Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, Adalet Bakanı 9

Panel Konuşmaları

- Büyükelçi Volkan Bozkır, Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Genel Sekreter Yardımcısı, Panel Yöneticisi19
- Dr. Saadet Arıkan, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürü25
- Prof. Dr. Füsun Arsava, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekan Yardımcısı71
- Ferai Tınç, Hürriyet Gazetesi Yazarı77

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Yrd. Doç. Dr. M. Nail ALKAN*

Sayın Bakanım, Sayın Rektörüm, Değerli Konuklar, Sevgili Kursiyerlerimiz,

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezimiz (ATAUM) ile Friedrich Naumann Vakfı'nın ortaklaşa düzenlediği, "Avrupa Birliği Müktesebatı ve Türk Bakanlıklarının Çalışmaları Uyum Çalışmaları Çerçevesinde 'Adalet Bakanlığı Müktesebat Uyum Çalışmaları'" paneline hoş geldiniz.

Üniversitemizin bahar yarı yılının başlangıcıyla birlikte hayata geçirilen ve diğer bakanlıklarımızla birlikte, içerisinde bulunduğumuz akademik yıldan sonra, önümüzdeki akademik yıl da düzenlenecek bu yeni panel etkinliklerimizin ilkinde bizlerle birlikte olmanız ve göstermiş olduğunuz ilgi şahsım, hocalarımız ve tüm merkezimiz çalışanları için onur ve mutluluk kaynağıdır.

Panelimize başlamadan önce, merkezimizin kuruluşu ve etkinlikleri hakkında kısa bilgiler aktarmak istiyorum.

Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1987 yılında kurulmuştur. Merkezimiz 1987 yılından bu yana, Avrupa bütünleşmesinin çeşitli yönleriyle ilgili olarak, kamu ve özel sektör çalışanlarına kurslar düzenlemektedir. Bir akademik yıl içinde iki ayrı dönem halinde, temel eğitim yanında, Avrupa Birliği ve bütünleşmesinin çeşitli alanlarına yönelik uzmanlık kursları açılmaktadır.

Bu kurslarımızda Avrupa bütünleşmesinin; tarihsel, siyasi, sosyo-kültürel yönleri, hukuksal, ekonomik yapısı ve ortak tarım politikası gibi konuları yanında, Avrupa Birliği'nin oluşturduğu ve halen oluşturmaya devam ettiği yeni kurumları, mevcut kurumların yaptığı toplantılar ve bu

* Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

toplantılarda aldığı ve almakta olduğu kararlarla ilgili en son bilgileri vermektir.

Buradan büyük bir gururla ve mutlulukla ifade etmek isterim ki, başlangıcından bu yana kadar kurslarımıza katılan ve mezun olan kamu ve özel sektör çalışanı sayısı 5500'e ulaşmıştır.

Merkezimizin, düzenlediği kurslarla, akademik bir kurum olarak üstümüze düşen, Avrupa Birliği üzerine öğretim görevini tatmin edici bir düzeyde yerine getirdiğimize inanıyoruz.

Ancak, hepimizin bildiği gibi, 1999 yılı Aralık ayında Helsinki'de düzenlenen Avrupa Birliği Zirvesi'nde ülkemize verilen, birlik için aday ülke olma hakkı ve üyelik perspektifi, zaten daha da önce yapma yükümlü olduğumuz diğer önemli bir görevi çok daha ağırlıklı biçimde omuzlarımıza yüklemiştir. Bu görev, adaylık perspektifimizin, yapılacak yoğun çalışmalarla Avrupa Birliği üyeliğimizle sonuçlanmasını sağlama amacıyla, Avrupa Birliği konusunun her zaman ve giderek artacak şekilde toplum gündemine yerleşmesinin ve orada kalmasının sağlanmasıdır.

Bu çerçevede, ATAUM Ankara dışında değişik kurslar düzenlemiştir. geçen sene Erzurum'daki 5 haftalık kursumuzu ve dün de Konya'daki Avrupa Birliği Temel Eğitim Programımızı tamamladık.

Görevimizi daha da etkin biçimde yürütmek için, diğer üniversitelerimizde Avrupa Birliği çalışmaları üzerine kurulan ve faaliyet gösteren merkezlerle temaslarımız yoğun biçimde devam etmektedir. Bu çerçevede, 9 Mayıs Avrupa Günü, ATAUM, ODTÜ, Sakarya Üniversitesi ve Eskişehir Üniversitesi olarak ortak bir toplantı düzenleyeceğiz.

2001 yılı başında başladığımız yayıncılık faaliyetlerinin gündem oluşturulmasına önemli ölçüde katkı sağlayacağına inanıyoruz. Merkezimiz, dördüncü sayısını çıkardığı bültenini yayınlamaya devam edecektir. Bültenimizi sadece Ankara değil Ankara dışında, başta diğer üniversitelerimizin kütüphaneleri ve Avrupa Topluluğu Merkezleri olmak üzere, Avrupa Birliği konusuyla ilgilenen tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarına göndermekteyiz.

Diğer önemli bir yayın faaliyetimiz de özellikle üniversitemizde ve diğer kuruluşlarda, Avrupa Birliği üzerine yapılan araştırmaların yayınlandığı hakemli bir dergi çıkarılmasıdır.

Türkçe yanında İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi Avrupa dillerinde hazırlanan makalelerin yayınlanacağı “Ankara Avrupa Çalışmaları” dergisinin ikinci sayısını Nisan ayında çıkaracaktır.

Bültenimizde olduğu gibi dergimizin de, ülkemiz yayın hayatı içinde yer bulabilmesi yanında devamlılığının sağlanabilmesi için, değerli katkılarınızı beklemekteyiz.

Avrupa Birliği’ne üyeliğimiz yolunda yakın geçmişte atılmış ve atılmakta olan önemli adımlar olarak, hükümetimiz ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin değerli milletvekilleri tarafından anayasamızın bazı maddeleri üzerinde yapılan değişiklik ve bu değişiklikler çerçevesinde yapılan ve yapılacak olan uyum yasalarına değinmek isterim.

Türkiye’ye verilen Avrupa Birliği perspektifi sonucu, hükümetimiz tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program” çerçevesinde ele aldığımızda; söz konusu anayasal değişikliklerin ve uyum yasalarının yapılması ve hayata geçirilmesiyle birlikte, yakın gelecekte ve önümüzdeki yıllarda gerçekleşmesini ümit ettiğimiz Avrupa Birliği’ne katılım için Türkiye’nin Avrupa Birliği Komisyonu ile müzakerelere başlayabilmesi yolunda çok önemli bir mesafe alınmış olunacağı görülür ki, bu yeni gelişmeler çalışmalarımızın önünü açarken, şüphesiz, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde yapmakta olduğumuz çalışmalarımızda bizleri çok daha fazla cesaretlendirecektir.

Son söz olarak, başta, Friedrich Naumann Vakfı ile birlikte bu panelin gerçekleşmesini onaylarıyla olanaklı hale getiren ve panelimize değerli katılımlarıyla bizleri onurlandıran Sayın Adalet Bakanımız Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, panelin düzenlenmesinde değerli katkılar sağlayan vakıf temsilcisi Sayın Dr.Wolfgang Sachsenröder olmak üzere, panelimize yönetici ve konuşmacı olarak katılan değerli panelistlerimize, Merkez olarak teşekkürlerimizi iletirken, buradaki tüm değerli konuklar ve kursiyerlerimizin hayatlarında ve çalışmalarında başarılar ve esenlikler dilerim.

Çok teşekkür ederim.

Dr. Wolfgang SACHSENRODER*

Sayın Bakan, Sayın Rektör, Değerli Konuklar,

Hanımlar, beyefendiler günaydın. Vakıf adına hepinize sıcak sevgilerle hoş geldiniz diyorum.

Bugün Friedrich Naumann Vakfı ve Türkiye adına da önemli bir gün olduğunu düşünüyorum. Çünkü medyadan öğrendiğime göre, Milli Güvenlik Kurulu bugün toplanıyor ve Avrupa ile entegrasyon konusunda önemli kararları alma durumunda.

Friedrich Naumann Vakfı'nın temsilcisi olarak bizim için ayrıca ATAUM'la, bu Merkez'le, ilk defa yaptığımız bu önemli seminer, önemli bir başlangıç oluyor. Bunu da vurgulamak istiyorum.

Lütfen Vakıf hakkında bazı küçük bilgiler vermeme izin verin. Çünkü birçoğunuz çok iyi bilmiyor olabilirsiniz.

Vakıf, Almanya'da liberal görüşü benimseyen bir Vakıf. 1958 yılında Theodore Heuss, dönemin Cumhurbaşkanı tarafından kuruldu. Theodore Heuss özellikle Friedrich Naumann Vakfı'nın adını vermek istedi. Kendisi Alman İmparatorluğu'nun çöküş döneminde Almanya'da liberal özgürlükçü düşüncelerin yayılmasına büyük çaba gösteren bir düşün adamıydı.

Friedrich Naumann 1918 yılından başlayarak Almanya'da sivil özgürlükler, insan hakları programlarında eğitim-öğretim veren bir okul kurdu ve çalışmaları yürüttü. Friedrich Naumann özellikle demokrasinin, aydınlanmış vatandaşlarca, bireylerce kurulabileceğini, geliştirilebileceğini düşünüyordu. Özellikle bu noktanın üzerinde çalıştı, bunu vurguladı. Bu nedenle sivil toplum eğitimi ve uluslar arası ilişkiler, karşılıklı anlayış ve tolerans gelişmesi, Friedrich Naumann Vakfı'nın amaçlarını oluşturdu.

Ayrıca, lütfen, Avrupa için birkaç şahsi görüş açıklamama izin verin. Ben Brüksel'de doğdum. Bu nedenle de Avrupalı olarak konuşuyorum.

* Friedrich Naumann Vakfı Başkanı

Benim 18 yaşında ilk kez katıldığım demokratik örgüt, Genç Avrupalı Federalistleri'ydi.

Benim yaşamım boyunca, ben birleşen, ortaya çıkan Avrupa'yı izlemiş oldum. Türkiye'nin durumuna baktığımız zaman, sadece Almanya'da 3 milyon, toplam Avrupa'da 10 milyon kadar Türk yaşıyor. Zaten şu anda Türkiye Avrupalı olmuş, Avrupa'nın içinde bulunmakta.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı, hem Türkiye'de hem de Avrupa'da hakikaten güç bir konu. Özellikle de çok hareketli bir tartışma sürecine sahip.

Geçen hafta Deutsche Welle'de, Alman radyo yayınında aday ülkelerin katılım olasılıkları konusunda bir program izledim. İspanya ayrı tutulacak olursa, Almanya'daki oylamada katılanların %59'unun Türkiye'nin katılımı yönünde olumlu ya da çok olumlu olarak oy kullandığını izledim.

Çeşitli gruplar tarafından tartışmalar yapılıyor. Ama açık görüşlü tüm Avrupalıların kabul ettiği bir husus var. Avrupa'nın Türkiye'ye ihtiyacı var. Vurgulanması gereken diğer bir husus, Avrupa'nın giderek İslamlaşan bir nüfusa sahip olması. Almanya'daki İslam nüfusu %3 civarında. Bu oran Fransa'da %8'e çıkıyor. Bu da bizim giderek daha fazla bu İslam Dünyası'na entegre olmamız, anlamamız gerektiğini ortaya koyuyor.

11 Eylül'den sonra zor olabilir. Fakat Avrupalılar artık Suudi Arabistan kaynaklı Vahabi mezhebinin dar yorumunun bir alternatifi olduğunu anlamak durumundalar. Yalnız ekonomik konuların dışında bu hususun, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinde önemli, olumlu bir nokta olarak ortaya çıktığını görmekteyiz.

Bugünkü konuya gelirsek, gerçekten çok önemli bir konu ve Adalet Bakanlığı'nın yaptığı çalışmalarla başlamanın çok önemli olduğuna inanıyoruz. Çünkü esas itibarıyla çok önemli bir alanı kapsıyor.

Bugüne kadar önemli çalışmalar yapıldı, büyük yol alındı. Onu memnuniyetle gözlüyoruz. Ayrıca bugünkü tartışmaların da bu alandaki çalışmalara önemli katkı getirmesini, Avrupa ile yapılan tartışmalarda önemli katkı getirmesini, konferansın iyi geçmesini diliyorum.

Teşekkürler.

Dr. Wolfgang SACHENRÖDER*

Ladies and Gentlemen, Good morning. I would like to extend a very warm welcome on behalf of the Friedrich Naumann Foundation.

This is very important day for the Naumann Foundation and maybe for Turkey. Because, I read this morning that your National Security Council is meeting today to make a couple of important decisions on the future policies with regard to the European Union.

It is the first Conference in the series we are planning to do in cooperation with ATAUM. So, it is also for me a very important moment as representative of the Naumann Foundation.

Please allow me say a few words about my Foundation. Because many of you may not know us that well. We are the liberal political foundation in Germany and the Foundation has been established in 1958 by our first President Professor Theodor Heuss who was also the leader of the Liberal Party. Theodor Heuss wanted to honour his political mentor Friedrich Naumann who was a liberal leader at the end of the German Empire that collapsed in 1918. Friedrich Naumann introduced civic education in Germany in 1918 when we started to build our first viable democracy. Naumann argued at that time that democracy can only work when you have enlightened citizens, no longer subjects of the state but enlightened active citizens who take part in the decision-making.

So, civic education and international cooperation and understanding are the goals of the Friedrich Naumann Foundation. Allow me also to make a personal remark concerning Europe. I have been born in Brussel. So, I am a born European so to speak. The first political organization I joined at the age of 16, after the boy scouts of course, was the Young European Federalists. So in my life, I have seen the emerging European community and I must say I rather like it.

Now Turkey and Europe. I believe that Turkey, in a way, is already a part of Europe. In Germany, there are nearly 3 million Turkish citizens. In

* Friedrich Naumann Foundation, President

the whole of Europe, I guess about 10 million. So, you are already a part of it. Of course the discussion about joining the European Union is difficult in Europe and in Turkey. I understand that many people have different views and it is a dynamic discussion process. Last week, I happened to see a feature in the Deutsche Welle TV concerning the acceptability of the image of partner countries in Germany. Spain was on top and in between I can not remember. But for Turkey, the figure was very positive as well 59% of the German population have a positive or very positive view of Turkey. Despite sometimes controversial discussions, I think there is a very open mind in many European countries. Because Europe needs Turkey. One of the issues is that> Europe is getting more and more Islamic. We have in Germany about 3% Muslim population. In France already 8%. It is a growing percentage and we have to learn to live together.

It may be difficult after September 11th , but we Europeans have to learn that there is an alternative to the narrow Wahabi interpretation of Islam from Saudi Arabia. I think this is only one point apart from the economic weight and potential of Turkey, a big point in the discussions between Turkey and Europe.

Concerning the issue today, I am very glad that we start with the Ministry of Justice and the broad issue, the most important issue of the legal system and the rule of law. I understand that a lot of progress has been made already in adapting and developing the legal system. I would like to wish you all a very fruitful Conference today on the way to a system that is compatible with European standards and of which you can be proud as our Turkish partners.

Thank you.

Prof. Dr. Hikmet Sami TÜRK*

Sayın Rektör, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Sayın Müdürü, Friedrich Naumann Vakfı'nın Sayın Temsilcisi, Hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları, Değerli Konuklar, Değerli Basın Mensupları,

Avrupa Birliği, Türkiye gündeminde her zaman n sırada olan bir konudur. Ancak Sayın Temsilcinin basındaki bazı haberlere dayanarak burada ifade ettiği bir bilginin doğru olmadığını söylemek durumundayım. Çünkü Mill Güvenlik Kurulu'nun bu günkü toplantısında başka konular ele alınacaktır. Ama Avrupa Birliği, bu gün buradaki toplantıda olduğu gibi, her zaman Türkiye'nin gündeminde en ön sırada olan konuların başında geliyor.

Avrupa Birliği, aslında en az yarım yüzyıllık bir sürecin sonucudur. İkinci Dünya Savaşı'nda birbiriyle savaşan ülkeler, savaş yerine ortak çabalarını, ortak olanaklarını halklarının mutluluk ve refahı yolunda kullanmaları durumunda bunun hepsi için, herkes için yararlı olacağını görmüşlerdir. Böylece 1951'de Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve elik Topluluğu'ndan başlayarak  topluluk kurulmuştur. 1957'de Roma Antlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ya da Ortak Pazar ve bir de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur.

Başlangıçta üç ayrı topluluk olarak ortaya çıkan bu kuruluşlar, daha sonra hem ye sayıları itibariyle genişlemiş, hem yeleri arasındaki ilişkileri daha çok yoğunlaştırmak amacıyla 1986'da birleştirilmiştir.  topluluğun yerini Avrupa Toplulukları almıştır. 1992'de Maastricht Antlaşması'ndan sonra Avrupa Toplulukları'nın adı Avrupa Birliği olarak değiştirilmiştir. Aslında bu isim değişikliği bile gelişmeyi çok iyi ifade etmektedir. Çünkü başlangıçta topluluk olarak belirli konularda ortak çabalarını birleştirmek isteyen ülkeler, daha sonra birlik olarak daha yakın, daha yoğun ekonomik ve siyasal ilişkilere girmeyi kararlaştırmışlardır.

Gerçekten bugün Avrupa Birliği, yalnız başlangıçtaki  topluluğun çalışma alanlarında değil, onların ötesindeki konuları ve bunları gerçekleştirecek araçları, bu konuları yürütecek ye sayısı itibariyle çok

* Adalet Bakanı

güçlenmiştir. Bugün Avrupa Birliği, artık sadece bütün devlet sınırlarının bir anlamda kalktığı geniş bir gümrük birliği değil, aynı zamanda bir ekonomik ve parasal birliktir; bir ortak güvenlik ve dış politika, bir ortak güvenlik ve savunma politikası ile giderek siyasal bir birliğin yolunu açmaktadır. Artık Avrupa Birliği, bütün bu nitelikleriyle bir siyasal birlik olmak yolundadır.

Avrupa Birliği, başlangıçta 6 ülkeyle başlayan bir hareket olduğu hâlde, bugün üye sayısı 15'i bulmuştur. Hâlen 12 aday ülkeyle üyelik görüşmeleri sürdürülmektedir. Bunlardan bir bölümünün kısa zamanda Avrupa Birliği'ne üye olarak alınması söz konusudur. 13. aday ülke ise Türkiye'dir. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşundan hemen sonra 1959'da Yunanistan'ın arkasından Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla bir ortaklık anlaşması yapılması başvurusunda bulunmuştur. Bu başvurulardan önce Yunanistan'ın 1961'de Atina Antlaşması ile, daha sonra Türkiye'ninki 1963'te Ankara Antlaşması'yla sonuçlanmıştır.

O zaman Avrupa'da bir başka birleşme hareketi daha vardı. O da Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'ydi. Böylece 1950'li yıllarda Avrupa'da amaçları farklı, rakip iki birleşme hareketi ortaya çıkmıştır. Ama Türkiye daha o zaman tercihini Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan, yani bugünkü adıyla Avrupa Birliği'nden yana yapmıştır.

Atina ve Ankara Antlaşmalarının ortak bir yanı vardır. Her iki antlaşma daha sonra başka ülkelerle benzerleri yapılan ortaklık anlaşmalarından farklı olarak tam üyelik perspektifi veren anlaşmalardır. Gerçekten Ankara Antlaşması'nın 28. maddesine göre, Antlaşma'nın işleyişi, Türkiye'nin, Topluluğun kuruluş antlaşmasındaki yükümlülükleri yerine getirebileceğini gösterdiği zaman taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyeceklerdir. İşte bu, tam üyelik perspektifidir.

Bununla birlikte Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri, oldukça inişli ve çıkışlı bir yol izlemiştir. Aslında Avrupa Birliği, bizim için –vaktiyle Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Aşık Veysel'in bir şiirindeki deyişi kullanarak söylediği gibi– ince uzun bir yoldur. Ama bu yol, aynı zamanda inişli ve çıkışlı bir yol olmuştur.

Ankara Antlaşması'nda üç dönem öngörülmüştür. Bunlardan birincisi hazırlık dönemi, ikincisi geçiş dönemi, üçüncüsü son dönemdir. Hazırlık dönemi için taraflarca uzatılmasına karar verilmediği takdirde 5 yıllık bir süre öngörülmüştür. Geçiş dönemi için taraflarca yine uzatılmasına karar verilmediği takdirde 12 yıllık bir süre öngörülmüştür. Son dönem, yani gümrük birliği dönemi için bir süre öngörülmemiştir.

Uygulamaya bakıldığında başlangıçta 5 yılda tamamlanması düşünülen hazırlık döneminin 10 yıl devam ettiğini görüyoruz. Başlangıçta, hatta 1970'de imzalanan Katma Protokol'de esas itibariyle 12 yıl olarak belirlenen geçiş dönemi süreci ise, –hem bu Protokol'ün çeşitli maddelerinde öngörüldüğü, hem fiilen öyle olduğu gibi– 22 yıl sürmüştür.

Son döneme Ankara Antlaşması'yla kurulan ortaklık ilişkisinin ortak kurumu olan Ortaklık Konseyi'nin kararıyla 1995 yılında girilmiştir. 1995 yılında alınan bu kararla Türkiye, 1 Ocak 1996'dan itibaren Avrupa Birliği'yle bir gümrük birliği ilişkisi içindedir. Ankara Antlaşması'nda Gümrük Birliği'nin her türlü mal alışverişini kapsayacağı belirtildiği halde; daha sonra 1995'de kararlaştırılan Gümrük Birliği, esas itibariyle sanayi mallarıyla sınırlıdır. Ankara Antlaşması'nda öngörülen bazı hususlar uygulamada ya gerçekleştirilmemiş, ya daha sonra başka hükümlerle, başka düzenlemelerle değiştirilmiştir.

Öte yandan Avrupa Birliği de –biraz önce ifade etmeye çalıştığım gibi– sürekli bir gelişme içindedir. Bu arada Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri de değişik çizgiler izlemiştir. Ama bugün biz Ankara Antlaşması'na ve 1995'teki Ortaklık Konseyi Kararına göre Avrupa Birliği'yle bir tam üyelik ilişkisi olmaksızın gümrük birliği içinde olan tek ülkeyiz.

Türkiye, 1987 yılında tam üyelik başvurusunda da bulunmuştur. Ancak o başvuru karşısında önce Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için “ehil” olduğunun belirtilmesiyle yetinilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin aslında Ankara Antlaşması'nda öngörülen tam üyelik perspektifini tam olarak açmamak için örneğin Türkiye'nin de katılabileceği Avrupa Konferansı türünden birtakım oluşumlar öngörülmüştür. Lüksemburg Zirvesi'nde bu yolda karar alınmıştır. Ama 10-11 Aralık 1999 günleri Helsinki'de toplanan Avrupa Birliği Zirvesi'nde nihayet Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit koşullar altında aday olduğu kabul edilmiştir. İşte bugün bir yandan Avrupa

Birliği'yle gümrük birliği içinde ilişkilerimiz sürerken, bir yandan da Avrupa Birliği  yeliği yolunda çalışmalarımız devam etmektedir.

Helsinki Zirvesi'nde ve daha sonraki açıklamalarda bu konuda Türkiye ile diğer aday ülkeler arasında bir ayırım yapılmayacağı, bunlar arasında eşit bir uygulama sağlanacağı ifade edilmiştir. Tabii, Kıbrıs sorunu, Ege sorunu gibi Türkiye'ye özgü bir takım sorunlar da vardır; bu sorunların da çözülmesi gerekmektedir.

Her şeyden önce bütün aday ülkelerden ve Türkiye'den beklenen ortak kriterler, Kopenhag Kriterleri olarak da ifade edilebilen kriterlerdir. Buna göre bütün aday ülkeler ve Türkiye, Avrupa Birliği'nin siyasii kriterlerini gerçekleştirmek durumundadır. Siyasii kriterler derken demokrasi, hukuk devleti, insan haklarına saygı ve azınlıkların korunması ilkelerinin gerçekleştirilmesi anlaşılmaktadır. Bunun yanında ekonomik kriter olarak bütün aday ülkeler, işleyen bir piyasa ekonomisine, Avrupa Birliği  lkeleriyle yarışabilecek bir piyasa ekonomisine sahip olmak durumundadır. Son olarak bütün aday ülkeler gibi Türkiye de, Avrupa Birliği'nin siyasal, ekonomik ve parasal birlik unsurları dahil bütün yükümlülüklerini üstlenebilecek durumda olmak zorundadır.

şimdi bu kriterlerin diğer adaylarca ne ölçüde gerçekleştirildiği, burada bizim değerlendirme konumuz değildir. Ancak biz, öncelikle bu kriterlerin gereğini yerine getirmek durumunda olduğumuzu bilmeliyiz. Bu günkü Panel'in konusu itibariyle, siyasii kriterlerin özel bir önemi vardır. Hemen söyleyelim ki, Türkiye Cumhuriyeti, zaten Anayasa'mızın 2. maddesinde belirtildiği gibi insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devletidir. Bu ilkeleri bütün kanunlarımızda, bütün devlet uygulamalarımızda gerçekleştirmek, bizim görevimizdir. İnsan haklarına saygılı olmak, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olmak, Türkiye Cumhuriyeti'nin değiştirilemez, değiştirilmesi dahi teklif edilemez nitelikleridir. şşte bütün bunları biz gerçekleştirmek zorundayız.

Türkiye, Lozan Antlaşması'yla azınlık olarak kabul ettiği dini toplulukların özelliklerini korumaya yönelik haklarına tam olarak saygılıdır. Anayasa'mıza göre Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Dolayısıyla vatandaşlarımız arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Aynı biçimde vatandaşlarımızın yaşayışlarına,

konuşmalarına, konuşma dillerinde kullandıkları dile herhangi bir müdahale söz konusu değildir; hiçbir zaman da olmamıştır.

Biz Avrupa Birliği'ne uyum sağlamak için Avrupa Birliği müktesebatı olarak adlandırılan ve bazen 80.000, bazen 100.000 sayfadan oluştuğu ifade edilen düzenlemeleri hukuk sistemimize kazandırmak durumundayız. Ancak Türkiye'nin bu konuda fazla bir güçlkle karşılaşmayacağını hemen söylemeliyim. Çünkü Türkiye, 160 yıldan beri Avrupa ülkelerinden iktibas ettiği kanunlarla hukuk sistemini düzenlemektedir. Hele 1926'da Türk Kanunu Medenîsi ile başlayan harekette bütün hukuk kurallarımız, lâik temellere dayalı bir hukuk sistemini şekillendirmiştir. Yürürlükteki bütün hukuk kuralları, bütün düzenlemeler, temelde zaten Avrupa ülkelerinde geçerli olan hukuk kurallarıdır.

Fakat Türkiye, 1960'da, 1971'de ve 1980'de birer askerî müdahale yaşamıştır. Türkiye, daha önce ülkesinde yaşanan birtakım olayları bir daha yaşamamak için her anayasasına bir önceki dönemin olaylarına tepki niteliğinde birtakım hükümler koymuştur. Örneğin 1961 Anayasası, 1950-60 yıllarının otoriter uygulamalarına bir tepki olarak son derece özgürlükçü bir anayasa olarak hazırlanmıştır. Ancak özgürlüklerin kötüye kullanılarak ülkenin anarşiye sürüklenmesi, 1971 askerî müdahalesinden sonra yapılan Anayasa değişiklikleriyle bu özgürlükleri daraltma olanağı veren ya da daraltan hükümler konmasına neden olmuştur. Aynı anlayış, 1970'li yıllarda yaşanan olaylara bir tepki olarak 1982 Anayasası'na yansımıştır. Ama koşullar normalleştikçe bunları Avrupa ülkelerinde geçerli olan kriterlere uygun olarak yeniden düzenlemek de bizim görevimizdir.

Türkiye, 1983'ten itibaren ülkemizde 30.000 insanın hayatını kaybetmesine ve 5.000 şehit verilmesine neden olan bir ayrılıkçı terör hareketini yaşamıştır. Bütün bunlar, elbette kanunlarımızda ve Devletin politikalarında etkisiz kalmamaktadır. Ülke bütünlüğünü korumak, ulusal birliği korumak her devletin görevidir. Ancak koşullar normale döndüğü ölçüde ona uygun kuralları getirmek de bizim görevimizdir.

İşte bu düşünceyledir ki 1982 Anayasası daha sonra 7 kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerden en kapsamlısı geçen yıl yapılmıştır. Anayasa'nın 34 maddesi değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin en önemlisi temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda yapılan değişikliktir. Daha önce Anayasa'mızın 13. maddesinde belirtilen genel sınırlama

nedenleri yanında çeşitli maddelerde her temel hak ve özgürlükle ilgili özel sınırlama nedenleri vardı. Geçen yıl yapılan değişiklikle genel sınırlandırma nedenleri kaldırılmış ve –Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne paralel olarak– her temel hak ve özgürlüğün ancak o temel hak ve özgürlükle ilgili maddede öngörülen nedenlerle sınırlanabileceği kabul edilmiştir. Ayrıca bu sınırlamanın –eskiden olduğu gibi– kanunla yapılacağı ve temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulamayacağı, yapılacak olan sınırlamaların demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyet ilkesinin gereklerine uygun olacağı ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde kalacağı, yine Anayasa’nın yeni 13. maddesinde belirtilmiştir.

İşte bu değişiklik, temel hak ve özgürlüklerle ilgili bütün kanunların gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmalar başlamıştır. Üç gün önce Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı’nı kabul etmiştir. Şubat ayında benzeri bir tasarı, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun olarak kabul edilmiştir. Ondan önce Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’da bir değişiklik yapılmıştır. Bütün bunlarla Anayasa değişiklikleriyle ortaya konulan özgürlükçü, demokratik anlayışa uygun yeni düzenlemeler getirilmektedir. Bu çalışmalar devam edecektir.

Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi konusunda –Avrupa Birliği’nin kabul ettiği Katılım Ortaklığı Belgesi’ne paralel olarak– bir Ulusal Program hazırlamıştır. Bu Program’da bazı tedbirlerin kısa vadede, bazı tedbirlerin orta vadede alınması öngörülmüştür. Kısa vadede alınması gereken tedbirler bir yılda, orta vadede alınması gereken tedbirler ise bir yılı aşan bir süre içinde alınması gereken tedbirlerdir. Ulusal Program, 19 Mart 2001 günü Bakanlar Kurulu’nca kabul edilmiş; 24 Mart 2001 günü Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Şimdi kısa vade sona ermiştir. Ama kısa vade içinde dahi orta vadeli tedbirlerden bazıları gerçekleştirilmiştir. Kısa vade için öngörülen hedeflerin çok büyük bir bölümüne ulaşılmıştır. Bu çalışmalar, aralıksız devam etmektedir.

Avrupa Birliği müktesebatının Türk hukukuna kazandırılması konusunda hemen hemen bütün bakanlıkların görevi vardır. Çünkü sözünü ettiğimiz 80.000-100.000 sayfa çok çeşitli konularla ilgilidir. Bunların içinde yalnız temel hukuk kuralları değil, çevre sorunlarından balıkçılığa kadar,

ormancılığa kadar çok çeşitli konularda düzenlemeler vardır. Dolayısıyla her bakanlık kendisine düşeni yapacaktır. Ayrıca bunların hepsinin kanun olarak çıkarılması da zorunlu değildir. Hukuk sistemimizin öngördüğü düzenleme biçimlerinden her biri, elbette yasal temeli olmak kaydıyla kullanılabilir.

Adalet Bakanlığı, Türkiye’de bir hukuk ve yargı reformu gerçekleştirme çabası içindedir. Bu çaba, hem Anayasa’mızın gereklerine uygun, hem Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı’nda öngörülen hedefler doğrultusunda bir çabadır. Bu çerçevede içinde biz, 1926’dan itibaren kabul edilen bütün temel kanunlarımızı yeniliyoruz. 1926’daki hukuk devriminin simgesi olan Türk Kanunu Medenî’si’nin yerini alan yeni Türk Medenî Kanunu, 22 Kasım 2001 günü kabul edilmiş ve 1 Ocak 2002 günü yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun, çeşitli konulardaki yeni hükümleri yanında özellikle aile hukukunda kadın-erkek eşitliğini tam olarak gerçekleştirmesiyle dikkati çekmektedir.

Türk Medenî Kanunu’nun devamı olarak Borçlar Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu’nun yenilenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalarda Avrupa Birliği’nin direktifleri (yönergeleri) göz önünde bulundurulmaktadır. Bilindiği gibi, Avrupa Birliği’nde çeşitli konulardaki direktifler, üye ülkelerce o konularda yapılması gereken düzenlemelerin ilkelerini koymaktadır. Türkiye de, söz konusu çalışmalarda bu direktifleri göz önünde bulundurmaktadır.

Türk Ceza Kanunu Tasarısı ile ilgili çalışmalar büyük ölçüde tamamlanmıştır. Usul Kanunlarından oluşan bir paket, yakında Bakanlar Kurulu’na sunulacaktır. Bu çerçevede Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu tümüyle, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu ile İcra ve İflâs Kanunu, başta kanun yolları olmak üzere çeşitli hükümleriyle değiştirilmektedir. Bunlarla birlikte İlk Derece ve Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluşuna İlişkin Kanun Tasarısı da paketin içinde yer alacaktır. Bu arada Aile Mahkemelerinin Kuruluşuna İlişkin Kanun Tasarısı Bakanlar Kurulu’na sunulmuş bulunmaktadır.

Bütün bu çalışmalarla biz, 1926’dan itibaren gerçekleştirilen büyük hukuk reformunu şimdi 3. binyılın başında 21. yüzyılın ihtiyaçlarına ve çağdaş görüşlere uygun olarak yeniliyoruz. Bu çalışmalar aynı zamanda Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi niteliğini taşımaktadır.

Avrupa Birliği üyeliği yolunda diğer aday ÷lkelerden de beklenen kriterler yanında Türkiye'nin çözümesi gereken veya çözüme katkıda bulunması gereken başka birtakım konular da vardır. Bunların başında Ege sorunu gibi Yunanistan'la aramızdaki sorunlar ve Kıbrıs sorunu gelmektedir.

Aslında Avrupa Birliği Komisyonu, daha önce Yunanistan'ın üyelik başvurusuyla ilgili görüşünde o zamanki adıyla Topluluğun bu konuda tarafsız kalması gerektiğini ifade etmişti. Ancak Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üyeliğinden sonra Avrupa Birliği'nin tutumunda bir değişiklik dikkati çekmektedir. Sorunların çözümünde çaba Türkiye'den beklenmektedir, özveri Türkiye'den beklenmektedir. Oysa biz, yalnız kendimizle ilgili olan sorunları kendi başımıza çözmek durumundayız. Ama ikili sorunlar, ancak karşılıklı görüşmeler yoluyla çözülebilir; belli noktalarda uzlaşmak için gerektiğinde karşılıklı özveride bulunarak, karşılıklı ödünler vererek bir anlaşmaya varılabilir. Bütün bunların sadece bir taraftan beklenmesi, kendisi zaten Avrupa Birliği üyesi olan bir ÷lkeyi uzlaşmaz bir tutuma itmekten başka hiçbir yarar sağlamaz ve sorunlar çözümsüz kalır. Böyle bir durum, taraflardan hiç birinin yararına olmadığı gibi; Avrupa Birliği'nin de yararına değildir.

Kıbrıs sorununa gelince; Kıbrıs'ta bugünkü durum, bilinen olaylar sonucunda ortaya çıkmıştır. 1959 Londra ve Zürih Antlaşmalarından sonra 1960 Anayasası ile Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulmuştu. Bu Anayasa, Adadaki iki büyük topluluğun yararlarını belli bir ölçüde dengeleyen bir anayasaydı. Yapılan antlaşmalarda da yeni devletin bağımsızlığını ve işleyişini güvence altına alan bir takım mekanizmalar öngörülmüştür. O zaman Avrupa Ekonomik Topluluğu perspektifi, zaten hem Yunanistan, hem Türkiye için söz konusuydu. O nedenledir ki Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken, Garanti Antlaşması'na bu Cumhuriyetin Türkiye ve Yunanistan'ın içinde yer almayacağı herhangi bir uluslararası ekonomik topluluğa tek başına katılamayacağını öngören bir hüküm konmuştur.

Avrupa Birliği, hukukun üstünlüğu ilkesine dayanan bir birliktir. Hukukun üstünlüğu, bütün aday ÷lkelerden de beklenen bir kriterdir. Ama Garanti Antlaşması'nda yer alan bu hüküm şimdi görmezlikten gelinmektedir. Bununla da kalınmamaktadır. Kıbrıs sorununun çözümünde özveri ve ödün, sorunun Türk tarafından beklenmektedir. Hâlen Adada iki toplumun liderleri arasında görüşmeler sürdür÷lmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetiminde yürüt÷len bu görüşmeleri Türkiye

desteklemektedir. Bu görüşmelerden olumlu sonuç alınması bizim arzumuzdur. Biz bu yolda gerekli her türlü desteği vermekteyiz. Ancak bu görüşmelerde bir sonuca ulaşılabilmesi için tarafların karşılıklı olarak anlaşması gerekir. Ama eğer Avrupa Birliği'nin genişlemeden sorumlu Komisyon Üyesi "Herhangi bir anlaşma olmasa da bu, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliğine kabulüne engel olmayacaktır" şeklinde açıklamalar yapmayı bir itiyat hâline getirirse; bu, Kıbrıs sorununun çözümüne bir katkı olmaz. Bu, Kıbrıs sorununu çözümsüz bırakmak demektir.

Türkiye'den Avrupa Birliği'ne üyelik için önkoşul olarak komşularıyla olan sorunların çözümü, bu arada Kıbrıs sorununun çözümüne katkıda bulunması beklenmektedir. Türkiye kendisine düşeni yapmaya hazırdır. Ama ikili sorunlar ancak karşılıklı olarak çözülebilir. O sorunların iki tarafı vardır, o iki tarafın anlaşması gerekir. Eğer özveriyi ve ödünü sadece bir taraftan beklerseniz o sorun çözümsüz kalır. Çünkü hiç kimse kendi haklarından vazgeçmez. Bütün bunlarda anlaşmanın temel koşulu, tarafların bu anlaşmayı gerçekleştirmelerine fırsat vermektir. Tersine beyanlar, taraflardan birine "Sen istediğin kadar katı olmakta devam edebilirsin; eğer Türkler senin dediklerini kabul ederse sorun yok, Kıbrıs sorunu çözülmüş olur; ama etmedikleri takdirde de bunun hiçbir önemi yok, sen hangi tezi savunuyorsan o tezinle Avrupa Birliği'ne üye olabilirsin" demektir. Bu, hem hukukun üstünlüğünü bir temel ilke olarak ilân eden Avrupa Birliği'nin Avrupa Birliği müktesebatına aykırıdır; hem sorunun çözümünde hiçbir yarar sağlamaz. Sorunsuz bir Türkiye isteyen Avrupa Birliği, sorunlu bir Kıbrıs'ı üye almaya hazır olduğunu ilân etmekten çekinmemektedir. İşte bu çifte standarttır.

Helsinki Zirvesi'nde ifade edilen, Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit koşullar altında üye olarak kabul edileceğidir. Biz, bu eşitliğin gerçekleştirilmesini istiyoruz. Eşitlik sağlanmalıdır, başka ülkeler için aranmayan koşullar Türkiye'den istenmemelidir. Biz, eşit koşullar altında üzerimize düşeni yapmaya hazırız. O bakımdan gerek Kıbrıs sorununda, gerek Türk-Yunan sorunlarında Avrupa Birliği'nin sorunun çözümü konusunda yapıcı olmasını bekliyoruz. En azından tarafların sorunu kendi aralarında çözmeleri olanağını tanımalarını ve taraflardan hiçbirini tutan açıklamalarda bulunmamalarını bekliyoruz. Eğer bu yapılırsa bu sorunlar çözülür. Çünkü biz, Türkiye ve Yunanistan komşu iki ülkeyiz. Kıbrıs, bizim güneyimizde üzerinde soydaşlarımızın da yaşadığı bir büyük adadır. Biz bu bölgede barış istiyoruz, refah istiyoruz, halkların mutluluğunu istiyoruz. Bu,

bölgede yaşayan bütün ülkelerin yararınadır. Bunu gerçekleştirme konusunda biz kararlıyız; hiç kimse, bunu engelleyici bir tutum içinde olmamalıdır.

Türkiye, Avrupa Birliği yolunda neyi taahhüt etti ise onu yerine getirecektir. Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi konusunda Ulusal Program'ında öngördüklerini de –bazı konularda kendi aramızda tartışsak da, farklı görüşler ifade etsek de– Program'da öngörülenleri mutlaka yerine getirecektir. Hukuk sistemimizi çağdaş bir hukuk sistemi olarak bütün eksiklerinden arınmış ve çağın bütün gereklerini karşılayacak bir hukuk sistemi durumuna getireceğiz.

Bugünkü Panel'de bu konular ayrıntılarıyla tartışılacaktır. Ama ben buradan Türkiye'nin taahhütlerini daima yerine getirmekte titiz olduğunu ve Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Program'da taahhüt ettiklerimizi de kararlılıkla yerine getireceğimizi bir kez daha belirtmek istiyorum.

Bu düşüncelerle Panel'in başarılı olması dileğiyle hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

PANEL KONUŞMALARI

Büyükelçi Volkan BOZKIR*

Vaktimizin dar olduğunu bilerek, toplantıyı açıyorum.

Avrupa Birliği yolunda çok önemli bir noktada bulunuyoruz. Türkiye belki de, 43 yıllık bu ilişki tarihinde hiç olmadığı kadar Avrupa Birliği'ne yaklaşmış bulunmaktadır. Bunun nedenlerini, bugünkü Panelimizde çok değerli katılımcılarla birlikte ele alacağız.

Ancak bunu yapmadan önce, sayın Adalet Bakanımıza şükran ve teşekkürlerimizi sunmak istiyorum. Gerçekten engin birikimi ve konuların son derece içinde olan bir kişi olarak, bizleri Avrupa Birliği'nin tüm veçheleri hakkında çok detaylı bir şekilde bilgilendirdiler. Kendisi gerek İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanlığı, gerek Adalet Bakanlığı döneminde, Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda kat ettiği gelişmelere doğrudan katkıda bulunmuş çok değerli bir Bakanımız ve bilim adamımızdır. Bu süreç zarfında edindiği birikimleri bizimle paylaştığı için kendisine ayrıca teşekkür ediyorum.

Belki bu noktada, kendisinin bu toplantıda belirttiği çok değerli bilgilere ve görüşlere ek olarak, 31 yıl önce Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, yaklaşık 30 senedir Dışişleri Bakanlığında görev yapmış bir diplomat olarak, olaya bir de dış politika ve Türkiye'nin devletlerarası ilişkileri açısından bakarak, Avrupa Birliği ile ilişkileri değerlendirmek istiyorum.

Türkiye, Helsinki Zirvesi ile kendisine verilen, tam üyelik yolundaki adaylık perspektifini bugüne kadar son derece iyi kullanmıştır. Türkiye'nin, Helsinki Zirvesinden bu yana kat ettiği gelişmeler, gerçekten, Türkiye için bir devrim niteliğindedir. Son bir buçuk yılda, Türkiye'nin ortaya çıkardığı çok önemli değişimleri, bir kez daha burada tekrarlamakta yarar göriyorum.

Türkiye'de ilk önce çok büyük emekler harcanmış, ortaya çıkmış, ancak, bir resmiyet kazanmamış bir İnsan Hakları Üst Kurulu Raporu'nun, Bakanlar Kurulu'nun 21 Eylül 2000 tarihindeki toplantısında bir çalışma

* Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Genel Sekreter Yardımcısı, Panel Yöneticisi

belgesi olarak kabul edilmesi, Avrupa Birliği yolundaki çalışmalarımız bakımından, atılmış en önemli adımlardan birini teşkil etmiştir.

Bunu takiben, Katılım Ortaklığı Belgesinin Avrupa Birliği Komisyonu tarafından ortaya çıkması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olabilmesi için, Türkiye'den beklentileri içeren bir belgenin Türkiye tarafına sunulmasıyla birlikte, bu alandaki yoğun çalışmalar için bir kıstas da ortaya çıkmıştır.

Bu noktadan itibaren Türkiye'de çok yoğun bir tartışma ortamı ortaya çıkmıştır. Ulusal Programın hazırlanması, bir anlamda bu tartışmalara yoğunluk kazandırmış ve Türkiye'de her türlü görüşün ortaya atıldığı, karşılıklı olarak paylaşıldığı bir platformdan, Ulusal Programın ortaya çıktığı güne gelinmiştir.

Ulusal Programın hazırlanışındaki çalışmaları hepiniz hatırlayacaksınız. Son derece zorluklarla, son derece yoğun bir tempoyla ve Türkiye'de herkesin içine sinecek ifadelerle Ulusal Program ve özellikle siyasi bölümü hazırlanmıştır. O günlerde, Türkiye'de bazı kesimlerin, bazı kişilerin, "Türkiye Ulusal Programı hazırlayamaz", "Bunun için referanduma gidilmesi gerekir", "Bu Türkiye'nin bugün içinde olduğu ortamı aşan bir sorun teşkil eder" şeklindeki görüşlerini hatırlarsanız, Ulusal Programın hangi şartlar altında görüşüldüğünü, ortaya çıktığını ve ne tür bir ilerleme olduğunu da çok daha iyi anlamış olursunuz.

Ulusal Programı takiben, Sayın Bakanımızın da vurguladığı gibi, kanaatimce Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda attığı en önemli adımlarından bir tanesini, Anayasa değişikliği paketi teşkil etmiştir. Türkiye'de Anayasa değişiklikleri genellikle olağanüstü durumlarda gerçekleştirilmiştir. Bir askeri müdahale sonrasında veya bir kriz ortamının sonrasında olağanüstü şartlarda ortaya çıkmıştır. Oysaki bu Anayasa değişikliği, özellikle temel hak ve özgürlükler alanında bu kadar önemli unsurlar içeren maddeleri ve insanımızın bundan sonraki yaşamında çok önemli değişiklikler yapacak niteliğiyle birlikte, olağanüstü olmayan bir dönemde ve bir baskı altında olmaksızın, Parlamentodaki tüm siyasi partilerin ve Türk Kamuoyunun büyük bir çoğunluğunun desteğiyle gerçekleşmişti.

Yine, Anayasa paketinin görüldüğü günlere geri gidersek, paketin yasalaştığı Ekim ayından bir ay öncesinde dahi, bu paketin Türkiye’de yasalaşmayacağı yolunda bir kanaatin neredeyse hakim olduğunu hatırlamakta yarar görüyorum. O ortam içinde bu Anayasa paketinin, Meclisin büyük çabalarıyla ve kamuoyumuzun desteğiyle çıkması da, Türkiye’nin Avrupa Birliği yolunda ve Türk insanının temel hak ve özgürlüklerinin artırılması alanında çok önemli adımlar atılmasına bir vesile teşkil ettiğini düşünüyorum.

Bunu takiben 2 paket halinde uyum yasaları TBMM tarafından kabul edilmiştir. Bir tanesi Şubat ayında, bir tanesi de dün mecliste kabul edilen paket olmak üzere. Bu paketlerin, Türkiye’de belki iki sene önce hiç kimsenin yasalaşacağını aklına getiremeyeceği maddelerle birlikte yasalaşması, Türkiye’nin bu konudaki kararlılığının ve Türk insanının Avrupa Birliği yolundaki arzusunun bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Keza; Medeni Kanunumuz, Avukatlık Kanunumuz, hapisane reformlarıyla ilgili düzenlemeler, insan hakları alanında atılan diğer adımlar, Türkiye’yi bugün, bir buçuk sene önce bulunduğu noktanın çok daha ilerisine, Avrupa Birliği üyeliğini ise çok daha yakına getirmiş bulunmaktadır.

Burada çok önemli bir nokta vardır. Türkiye’de bazı insanlarımız, bazı kurumlarımız, Türkiye ne yaparsa yapsın, Avrupa Birliği Türkiye’yi üye almayacaktır şeklinde bir kanaate sahiptir. Buna mukabil Avrupa’da bir çok insanda benzer bir yaklaşımla, Türkiye’nin hiçbir zaman Avrupa Birliği’ne üye olabilmesine imkan sağlayacak kriterleri yerine getiremeyeceği ve bu suretle de hiçbir zaman Avrupa Birliği’ne üye olamayacağı şeklinde bir kanaat vardır.

Bunun için, Avrupa ile Türkiye arasında karşılıklı güvenin artırılması, öncelikli bir konu olmuştur. Bu amaçla, her iki tarafta da atılan adımların dikkatli, olumlu yönde ve karşılıklı olması için çaba sarfedilmiştir.

Ulusal Program bu yönde atılan ilk adımı teşkil etmiştir. Avrupa buna son derece olumlu bir reaksiyon göstermiş ve bunun çok önemli bir adım olduğunu, tabiatıyla bunu takip etmesi gereken başka adımlar olduğunu belirtmiştir. Böylece, bir anlamda bu güven artırıcı adımların ilk aşaması ortaya çıkmıştır.

Anayasa Değişikliği ikinci önemli adım olmuştur. Gerek Türkiye’de, gerek Avrupa’da birçok kişi çok umutlu değilken, Anayasa Paketinin TBMM’nde grubu bulunan tüm partilerin desteğiyle geçmesi, hem Türkiye’de insanımıza moral vermiş, hem de Avrupa’da bunun sonucu gelen reaksiyonların yine olumlu oluşu, bu güven artırıcı adımların daha da güçlenmesine imkan sağlamıştır.

Bundan sonra, birinci ve ikinci uyum paketleri, Yeni Medeni Kanun aynı yönde atılan adımlar olmuştur.

Gerek Ulusal Program, gerek Katılım Ortaklığı Belgesiyle, kısa ve orta vadeler diye adlandırdığımız bir sürecin içine girilmiştir.

Kısa vade, Ulusal Programın yayınlandığı, 24 Mart 2001 tarihinden sonraki bir yıllık süredir. Ondan sonra da, ne kadar süreceği belli olmayan bir orta vade öngörülmüştür. Ancak Ulusal Programın yazıldığı, hükümetimizin bunu kabul ettiği tarihlerde, hiç kimse, Avrupa Birliği üye ülkeleri dahil, Avrupa Birliği’nin 2004 yılında, 10 üyeye kadar varan bir genişlemeyi gerçekleştirebileceğini beklemiyordu. Bu kadar geniş bir genişlemenin olabileceği herkes için bir sürpriz olmuştur. Dolayısıyla, 2004 yılında, içinde Güney Kıbrıs’ın da olduğu 10 kadar ülkeyle bir genişleme olacaksa, bu taktirde Türkiye için de en azından bu genişleme olurken üyelik müzakerelerine başlamak, hayati öneme haiz bir konu haline gelmiştir.

Tabiatıyla, 2004 yılı Ocak ayından geriye gidildiğinde, 2002 yılı Kopenhag Zirvesi ve onun öncesinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayınlanacak İlerleme Raporlarında, diğer aday ülkelerin tam üyelikleri ile ilgili müzakereleri tamamladıkları ve anılan ülkelerin tam üye olabilecekleri belirtilirken, Türkiye’nin de, siyasi kriterlerle ilgili vecibelerini yerine getirdiğinin ve tam üyelik müzakerelerine başlayabileceğinin belirtilmesi, büyük önem arz etmektedir.

Bu nedenle, artık bugün, orta vade dediğimiz süreler ortadan kalkmış ve 2002 yılının ortaları, Türkiye’nin siyasi kriterleri tamamlaması için bir tarih olarak önümüze çıkmıştır. Dolayısıyla, bundan sonra artık, hangi kanunlar kısa vadelidir, hangi kanunlar orta vadelidir diye bir sorumuz bulunmamaktadır. Bundan sonra artık, Türkiye’nin Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için yapılması gerekenler listesi gündemdedir.

Şimdi, ikinci uyum paketinin yasalaşmasıyla birlikte konuya realist olarak bakarsak, Türkiye aşağı yukarı üzerinde mutabakata vardığı bir çok kanunla ilgili değişikliği tamamlamış olacaktır ve önünde çok önemli dört konu kalmış olacaktır.

Bunlar da, bu 2 paketin içinde bilinçli olarak yer almamış olan, daha fazla tartışma ortamına ihtiyacı olan konulardır.

Bunların bir tanesi RTÜK kanununda yapılacak değişikliklerle, Türkiye’de Türk vatandaşlarının ana dillerinde radyo ve televizyon yayını yapmalarının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Bu konuyla ilgili çalışmalar hükümetimizde sürdürülmektedir. Buna ilişkin bir mutabakata varıldığı taktirde önümüzdeki önemli bir konu çözüme kavuşturulmuş olacaktır.

Diğer bir konu, idam cezasının Türk hukuk sisteminden kaldırılmasıdır. Son yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasadaki idam cezasına ilişkin madde de değiştirilmiştir. Ancak, Avrupa sisteminde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek VI. protokolde, idam cezası ancak savaş ve yakın savaş tehlikesi olan ortamlarda mümkün olabilmektedir. Yapılan Anayasa değişikliği paketinde, terör durumlarında da idam cezasının olabileceğine ilişkin bir hüküm Anayasamızda yer almıştır. Şimdi bütün mesele, siyasi partilerimizin Mecliste oluşacak bir uzlaşma ile, idam cezasının hangi ölçülerde kalkacağına düğümlemektedir. Sayın Adalet Bakanımızın idam cezasının terör suçları dışında kalkmasına imkan veren bir paketi TBMM gündeminde. Bu paket TBMM Genel Kuruluna geldiğinde, siyasi partilerimizin arasında o günkü mutabakata göre idam cezasının şekli de ortaya çıkacaktır. Tabii, idam cezası kalksın denildiğinde, bir çok insanın aklına Türk Ceza Kanununda birkaç maddeyi değiştirerek bunun gerçekleşeceği gibi bir kanaat gelmektedir. İdam cezasının kalkması, dört kanunumuzda on beşin üzerinde maddenin değişmesini gerektiren çok yoğun bir çalışmadır. Orman Kanunumuzda bile idam cezasına varan maddeler vardır. Ancak, bunun bir paket içinde çözüme kavuşturulması mümkün olabilecektir.

Üçüncü konu yine Türk vatandaşlarına, ana dillerini öğrenme imkanı verecek düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir. Bu konular Türkiye’nin çok önemli konularıdır. Avrupa Birliği üyeliği yolunda da, henüz üzerlerinde mutabakat sağlanmamış olan konulardır. Ancak Türk siyaseti, Türk kamuoyu, Avrupa Birliği yolunda gerçekten çok istekli, arzulu ve kararlı bir

şekilde hareket etmektedir. Türk halkının %75'ini aşan bir bölümünün Avrupa Birliğine destek veriyor olması ve bunu sürekli olarak aynı düzeyde tutabilmesi, Avrupa Birliği yolunda Türkiye'nin bence en büyük gücüdür. Bir çok aday ülkede ve üye ülkede böylesine bir destek mevcut değildir. Türk insanı, Avrupa Birliği'nin tam olarak ne olduğunu bilmeden, ama içinde Avrupa Birliğini, kendisi için, çocuğu için, ailesi için, bulunduğu ortam için, yaşadığı bölge için iyi olacağını doğru bir şekilde hissetmektedir ve bu desteği sürmektedir.

Dördüncü konuyu ise 4 ilde devam etmekte olan OHAL uygulamasının sona erdirilmesi oluşturmaktadır.

Türkiye'de bugün, hiçbir kurum ve siyasi hayatın oyuncuları Avrupa Birliği'ne karşı değildir. Bu çok önemli bir noktadır ve AB üyeliği Türkiye'de siyaset, bürokrasi, özel sektör, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, sendikaların desteğine sahiptir. Bütün mesele, bazı hususlardaki görüş ayrılığının herkesin içine sinecek formüllerle çözümlenmesidir.

Tabiatıyla, çok uzun dönem ayrılıkçı terörle mücadele etmiş, binlerce insanını şehit vermiş, kaynaklarının yüz milyar dolara yaklaşan bir bölümünü ülkesinin bölünmemesi için harcamış olan Türkiye'de, bir çok insanımızın içinin de hâlâ yandığını gözden uzak tutmak mümkün değildir. Böyle bir terör ortamından çıkmakta olan Türkiye'nin, bu önemli konularda içine sinerek ve ülke güvenliğinin ve bütünlüğünün yeniden tehlikeye düşmeyeceği konusunda ikna olarak hareket etmesi gerekmektedir. Bugüne kadar da herkesin içine sinmeyen hiçbir konuda adım atılmamıştır. Tüm konularda, tüm kuruluşlarımızın, tüm insanımızın, kamuoyumuzun her kesiminin çok canlı bir şekilde bu konuları tartışması ve Türkiye'nin çıkarlarına en uygun olacak formülleri bulmasıyla bugüne gelinebilmiştir. Bundan sonra da aynı yöntemin izlenmesi en makul yol olarak önümüzde bulunmaktadır.

Ben, bu anlayış içinde burada sözlerimi keserek, panelimize katılan diğer konuşmacılarımıza sözü vermek istiyorum.

Öncelikle, Adalet Bakanlığımızın çok değerli Avrupa Birliği Genel Müdürü Dr. Saadet Arıkan'a sözü vermek istiyorum.

Dr. Saadet ARIKAN*

GİRİŞ

I. ADALET BAKANLIĞI'nın GÖREV ve SORUMLULUKLARI

II. AVRUPA BİRLİĞİ'ne ÜYELİK SÜRECİNDE ADALET BAKANLIĞININ DİKKATE ALDIĞI İLKE VE BELGELER

- 1- Kopenhag Kriterleri
- 2- Madrid Zirve Kararı
- 3- Lüksemburg Zirve Kararı
- 4- Tampere Zirve Kararı ve Adalet (ve İçişleri) Müktesebatı
- 5- Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program
- A- Katılım Ortaklığı Belgesi ve Adalet Bakanlığı
- a- Kısa Dönem Öncelikler
- b- Orta Dönem Öncelikler
- B- Ulusal Program ve Adalet Bakanlığı

III. ADALET BAKANLIĞI'nda SİYASÎ, İDARÎ KRİTERLERE UYUM ile ADALET (ve İçişleri) MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

- 1- Mahkeme Teşkilatı ve Yargının İşlevselliğine İlişkin Çalışmalar
- A- Teşkilatın Alt Yapısının Modernizasyonu
- B- Teşkilatın Adli ve İdarî Kapasitesinin Arttırılması Çalışmaları
- C- Eğitim Çalışmaları
- a- Hâkim ve Savcı Adayları İle İlgili Çalışmalar
- b- Görevdeki Hâkim-Savcılar ve İdarî Personelin Eğitimi Çalışmaları
- c- Avrupa Birliği Çerçevesinde Hazırlanan Ortak Projeler
- 2- İnfaz Sistemine İlişkin Çalışmalar
- A- Kapasitenin Arttırılması Çalışmaları
- a- Fizikî Altyapının Geliştirilmesi
- b- Personel Kapasitenin Geliştirilmesi

* Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürü

B- Mevzuat Çalışmaları

IV. TÜRKİYE-AB ALT KOMİTE ÇALIŞMALARINA KATILIM VE ADALET (ve İçişleri) KONUSUNDAKİ MÜNHASIR AB MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

- 1- Türkiye-AB Alt Komiteleri ve Adalet Bakanlığı
- 2- Adalet (ve İçişleri) Konusundaki Özel Müktesebatın Değerlendirilmesi Çalışmaları
- 3- Diğer Müktesebat Çalışmaları

V. ADALET BAKANLIĞININ HAZIRLADIĞI ve HALEN ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞI MEVZUAT LİSTESİ

- 1- Yürürlüğe Girenler
- 2- Çalışmaları Devam Edenler

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

ADALET BAKANLIĞI'nda AVRUPA BİRLİĞİNE

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişki, diğer 12 aday ülkenin AB ile ilişkisine kıyasla hem süre¹, hem de içerik² bakımından farklı bir ilişki olmakla birlikte; bu ilişki, üyeliğe hazırlık sürecinde gözetilmesi gereken ilkeler ve uyum gerektiren AB Müktesebatı açısından farklılık arz etmemektedir.

Bu hazırlık sürecinde Türkiye, eski bir Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi üyesi sıfatıyla zaten kuruluşunun temelini oluşturan demokratik, lâik ve insan haklarına dayalı olmak ilkelerine, Cumhuriyetin ilk gününden beri sahip olmanın avantajını yaşayan bir aday ülke niteliğindedir. Bu tebliğde gerek siyasî kriterler olarak nitelendirilen bu ilkelere uyum, gerek idarî kapasitenin güçlü kılınması ve hukukî düzenlemelere uyum açısından Adalet Bakanlığında yürütülmekte olan çalışmalara değinilecektir.

Tebliğde, Adalet Bakanlığının çalışmalarının klâsik sayma yöntemiyle sıralanmasından ziyade; bu çalışmaların, AB'ye üyelik sürecinde dikkate

¹ Ankara Anlaşması 1963 yılında yürürlüğe girmiştir.

² Türkiye, üye olmadan *gümrük birliği* ilişkisini gerçekleştiren tek ülkedir.

alınması gereken ilke ve önceliklerle paralellik kurularak sunulması yöntemi tercih edilmiştir. Bu sunuş şeklini daha anlaşılabilir kılmak amacıyla; *önce* Adalet Bakanlığının görev ve sorumlulukları kısaca vurgulanmış, *daha sonra ikinci bölümde* bir aday ülkenin hazırlık sürecinde gözetmesi gereken kriterlere ve önceliklere değinilmiştir. Bu bölümde tüm kuruluşlar için geçerli olan Kopenhag, Madrit ve Lüksemburg kriterleri ile Katılım Ortaklığı ve Ulusal Programın sadece Adalet Bakanlığını ilgilendiren yönleri ele alınmıştır. Tampere Zirve Kararı ve AB'nin "*Adalet ve İçişleri*" ismi ile anılan 24 numaralı müktesebat başlığı, yine aynı yaklaşımla, sadece Adalet Bakanlığının görev ve yetkileri itibarıyla vurgulanmıştır.

Üçüncü başlık altında Adalet Bakanlığının çalışmaları, mahkeme teşkilatı - yargının işlevselliğine ilişkin çalışmalar ve infaz sistemine ilişkin çalışmalar şeklinde ikili bir sistematik yaklaşım altında ifade edilmiştir. İkinci bölümde AB ile ilgili olarak açıklanan kriter ve belgeler, meselenin özünün; mevzuat uyumu ile uyumlaştırılan mevzuatın etkin bir şekilde uygulanmasını temin edici adlî ve idarî kapasitenin güçlü kılınması, noktalarında toplandığını göstermektedir. Bu nedenle üçüncü başlık altında yer alan açıklamalar, bu odak noktaları esas alınarak yapılmıştır.

Dördüncü başlık Türkiye-AB ilişkilerinin teknik düzeyde yürütüldüğü alt-komite çalışmalarına Bakanlığın nasıl katıldığına ilişkin bilgilerden oluşmaktadır. Bu bölümde ayrıca AB'nin "*Adalet ve İçişleri*" ismi ile anılan 24 numaralı konu başlığı altında yer alan müktesebatının, Adalet Bakanlığının sorumluluk alanına tekabül eden düzenlemeleri ile ilgili ne tür çalışmaların yapıldığı vurgulanmıştır.

Beşinci bölümde Adalet Bakanlığının katkılarıyla hazırlanarak yürürlüğe giren mevzuat ile halen kanunlaşma sürecinin değişik aşamalarında bulunan kanun tasarı ve taslaklarının bir listesi oluşturulmuştur.

Tebliğin son bölümünde, konu ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

I- ADALET BAKANLIĞI'nın GÖREV ve SORUMLULUKLARI

Konumuz itibariyle Adalet Bakanlığının görev ve sorumluluklarını iki başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar, yargıya doğrudan tekabül eden konularla ilgili görev ve sorumluluklarla, başka bakanlık ve kurumların hazırladığı mevzuat tasarıları hakkında görüş bildirme sorumluluğu şeklinde ifade edilebilir. Bu ana başlıkları aşağıdaki biçimde irdelemek mümkündür:

1- Yargıya Doğrudan Tekabül Eden Konularla İlgili Görev ve Sorumluluklar

Bu başlık altında Adalet Bakanlığı bizzat kurum olarak mevzuat tasarıları hazırlamakta ve yargının idarî yapısı ve yönetimine ilişkin görevler icra etmektedir.

A- Bakanlığın Mevzuat Çalışmaları Sorumluluğu

Yargıya, doğrudan tekabül eden konularla ilgili mevzuat çalışmaları daha ziyade, yargı ile ilgili temel kanunların hazırlanması çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Yargıya doğrudan tekabül eden temel kanunlara örnek olarak, ceza kanunu, medenî kanun, özel hukuk ve ceza hukuku alanındaki usul kanunları, borçlar kanunu, ticaret kanunu, mahkemelerin kuruluş kanunlarını göstermek mümkündür. Bu temel kanunların önemli bir kısmı, demokratik bir toplumda gözetilmesi gereken insan hakları ile ilgili ilkeleri içerdiklerinden, ikinci bölümde vurgulanacak olan siyasî kriterlerle de yakından bağlantılı düzenlemelerdir.

B- Bakanlığın, Yargının İdarî Yapısı ve İdarî Yönetimine İlişkin Sorumlulukları

Yargı bağımsızlığı” ilkesi çerçevesinde hareket eden hâkim ve savcılar, yargının etkinliği ve işlevselliği ilkelerine uygun bir şekilde görev

ifa etmeleri idarenin, alt yapı ile ilgili bazı tedbirler almasını gerektirmektedir.

Adalet Bakanlığının sorumluluğunda bulunan bu tedbirleri üç ana grupta saymak mümkündür. Bunlar:

a- Kanunla kurulan mahkemelerin, malî, idarî (personel ihtiyacının karşılanması ve onların eğitimi) ve fizikî alt yapı ihtiyaçlarının giderilmesi,

b- Adlî istatistiklerin ve adlî sicilin tutulması,

c- Hukukî ve cezaî konularda verilmiş yargı kararlarının infazı şeklinde vurgulanabilir.

Aşağıda ikinci bölümde vurgulanacak olan, Madrit Zirve Kararında (1995) altı çizilen “*İdari Kapasiteyi Geliştirme*” kriterleri, Bakanlığın zaten var olan bu sorumluluğuna tekabül etmektedir.

2- Adalet Bakanlığının, Başka Bakanlık ve Kurumların Hazırladığı Mevzuat Taslakları Hakkında Görüş Bildirme Sorumluluğu

Bakanlık bu sorumluluğunu icra ederken taslakları, Türk Hukuk Sistemine uygunluk, kanun yapma tekniğine uygunluk açısından incelemektedir. Türkiye-Avrupa Topluluğu (A.T.) arasında gümrük birliği ilişkisini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının (OKK) uygulanmaya başlandığı 1.1.1996 tarihinden bu yana, yapılan incelemeye bir yeni unsur daha eklenmiş olup; taslaklar, ilgili A.T. mevzuatına uyum açısından da değerlendirilmektedir. Bakanlığın AB Genel Müdürlüğü bu konunun önemi nedeni ile yeniden yapılandırılmıştır.

II AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİK SÜRECİNDE ADALET BAKANLIĞININ DİKKATE ALDIĞI İLKE VE BELGELER

1990'ların ortasına kadar kadar AB üç grup genişleme yaşamıştır.³ Bu genişlemelerde üye olabilmek açısından aday ülkelerin bazı kriterleri yerine getirme özelliklerinin bulunması aranmaktadır. Bu kriterlerden sadece bir tanesi Kurucu Antlaşma'da vurgulanmıştır. Antlaşmanın 237. maddesi, her *Avrupa'lı ulusun* üyelik başvurusunda bulunabileceğini, Avrupa'lı tanımını yapmadan ifade etmiştir. Diğer kriterler birinci grup genişleme ve daha sonraki genişleme aşamalarında yavaş yavaş geliştirilmiştir. Aşağıda ayrıntıları vurgulanacak olan bu kriterlerden *“demokrasi ve insan haklarına saygı”* ile *“o güne kadar çıkarılan müktesebatı benimseme özelliklerine sahip olma”* üçüncü grup genişlemeye kadar şekillenmiş kriterler olmuştur. Nihayet 1990'ların başında *“rekabetçi ve işleyen bir Pazar ekonomisine sahip olma ve özel sektör ve kamuda uygun bir idarî sisteme sahip olma”* kriteri diğer kriterlere eklenmiştir.⁴ Zaman içinde tüm bu kriterlerin, Doğu ve Merkezi Avrupa Ülkelerinin adaylık süreçleri ile ilgili *“Agenda 2000”* belgesinde derli toplu ifade edildiği görülmektedir.⁵

Aşağıda bu kriterlerin açık bir biçimde vurgulandığı, Kopenhag (1993), Madrid (1995) ve Lüksemburg (1997) zirve kararları ile Adalet (ve İçişleri) konularının işlendiği Tampere Zirve Kararına, verdiği mesajlar itibariyle değinilmektedir. Bunlardan Kopenhag, Madrid ve Lüksemburg kriterleri, bir aday ülke olarak Türkiye'de, gerek kamu, gerek özel sektör açısından herkese hitap edici niteliktedir. Tampere Zirve Kararının ise; Adalet Bakanlığının yanı sıra İçişleri ve Maliye Bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığının görev alanına giren mesajlar ilettiği görülmektedir.⁶

³ Kuzeye genişleme İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılımıyla 1973 yılında gerçekleşmiştir. Akdeniz grubu içinde yer alan Yunanistan 1981, İspanya ve Portekiz ise 1986 yılında ikinci grup genişleme halkasında yer almıştır. Üçüncü grup genişleme ise 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya ile gerçekleşmiş ve bugünkü tarih itibariyle (2002) AB, üye sayısını 15'e tamamlamıştır.

⁴ CROFT, S.-REDMOND, J.-REES, G.W.-WEBBER, M.; The Enlargement of Europe, 1999 Manchester, sh. 61.

⁵ European Commission “Agenda 2000”.

⁶ Tebliğde sadece, Adalet Bakanlığını ilgilendiren hususların altı çizilmektedir.

Yine bu bölümde irdelenecek olan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program; yukarıdaki kriterler esas alınarak, Adalet Bakanlığı açısından⁷ yapılması gerekenleri takvime bağlayan birer yol haritası niteliğindedir.

1- Kopenhag Kriterleri (1993)

1993 yılında Kopenhag Zirve Kararında vurgulanan üyelik kriterleri üç ana grupta, aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır.

a- Demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, azınlığa saygı ve azınlığın korunması hususlarını temin edici, sağlıklı ve sürekli bir kurumsallaşmaya sahip olmak,

b- AB içindeki rekabet baskısına ve piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesinin yanı sıra, pazar ekonomisinin işlerliğine sahip olmak,

c- Siyasî, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarını benimsemeyi gerektiren, üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesine sahip olmak.

2- Madrid Kriteri (1995)

15-16 Aralık 1995 tarihleri arasında toplanan hükümet ve devlet başkanlarının aldığı Madrid Zirve Kararı, güçlü bir “*idarî kapasite*” oluşturmayı öngörmektedir. Zirve kararında, katılımdan sonra Topluluk politikalarına uyumlu bir işleyiş sağlayacak bir idarî alt yapıya sahip olmanın önemi vurgulanmıştır.

Bu kriter nedeniyledir ki, Türkiye hakkında (bu, diğer aday ülkeler için de geçerlidir) son iki yıldan bu yana hazırlanan “*ülke raporlarında*”⁸, adlî ve idarî kapasite ile ilgili özel paragraflar bulunmaktadır. Komisyon’un 2001 yılı sonunda hazırladığı, genişleme ile ilgili “*Strateji Belgesinde de*”⁹ “*utarlı*

⁷ Bu iki belge sadece Adalet Bakanlığına değil, diğer Bakanlık, kurum ve kuruluşlara da yol haritası oluşturmakla birlikte, burada sadece Adalet Bakanlığını ilgilendiren bölümlere değinilecektir.

⁸ Bkz. 1999 Regular Report on Turkey.
ve 2000 Regular Report on Turkey.

⁹ Bkz. COM (2001) 700, 13.11.2001.

ve bağımsız biçimde kamu hizmeti veren bir kamu idaresi oluşturmanın” ve “....öngörülebilir ve etkin bir yargı sisteminin vatandaşlar ve özel sektör açısından aslî konular....” olduğunun altı bir kez daha çizilmiştir.

3- Lüksemburg Kriteri (1997)

AB Zirvesi, 12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg’da aldığı kararda; aday ülkelerin AB müktesebatını benimsemelerinin elzem olduğunu, ancak bunun yeterli olmayıp, benimsenen bu müktesebatın gereği gibi uygulanmasının şart olduğunu vurgulamıştır.

Sözü edilen müktesebat, toplam 31 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar:

- 1- Malların Serbest Dolaşımı (“*Free Movement of Goods*”),
- 2- Kişilerin Serbest Dolaşımı (“*Free movement of Persons*”),
- 3- Hizmetlerin Serbest Dolaşımı (“*Freedom to Provide Services*”),
- 4- Sermayenin Serbest Dolaşımı (“*Free Movement of Capital*”),
- 5- Şirketler Hukuku (“*Company Law*”),
- 6- Rekabet & Devlet Yardımları (“*Competition Law, State Aids*”),
- 7- Ortak Tarım Politikası (“*Common Agricultural Policy*”),
- 8- Ortak Balıkçılık Politikası (“*Common Fisheries Policy*”),
- 9- Ortak Taşımacılık Politikası (“*Transport Policy*”),
- 10- Vergilendirme (“*Taxation*”),
- 11- Ekonomik ve Parasal Birlik (“*Economic & Monetary Union*”),
- 12- İstatistik (“*Statistics*”),
- 13- Sosyal Politikalar ve İstihdam (“*Social Policy & Employment*”),
- 14- Enerji (“*Energy*”),
- 15- Sanayi Politikaları (“*Industrial Policy*”),
- 16- KOBİ’ler (“*SMEs*”),
- 17- Bilim ve Araştırma (“*Science & Research*”),
- 18- Eğitim ve Staj (“*Education & Training*”),
- 19- Telekomünikasyon (“*Telecommunications*”),
- 20- Kültür, Görsel-İşitsel (“*Culture & Audio Visual Policy*”),

- 21- Bölgesel Politikalar (“*Regional Policy*”),
- 22- Çevre (“*Enviroment*”),
- 23- Tüketicinin Korun. ve Sağlık (“*Consumer Protection & Security Policy*”),
- 24- Adalet ve İçişleri (“*Justice & Home Affairs*”),
- 25- Gümrük Birliği (“*Customs Union*”),
- 26- Dış İlişkiler (“*External Relations*”),
- 27- Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (“*Common Foreign & Security Policy*”),
- 28- Malî Kontrol (“*Financial Control*”),
- 29- Malî ve Bütçesel İşler (“*Financial & Budgetary Matters*”),
- 30- Kurumlar (“*Institutions*”),
- 31- Diğerleri (“*Others*”),

Adalet Bakanlığı bunlardan 1, 5 ve 24 numaralı ana başlıklarla doğrudan ilgili olup, bu konularda çalışmalar yapmaktadır. Diğer konularda ise, sorumlu bakanlık ve kurumların hazırladığı taslaklar hakkında, Tebliğin I nolu başlığı altında belirtildiği üzere “görüş” bildirmektedir. Bu ana başlıklar, aşağıda IV numaralı bölümde açıklanacak olan Türkiye-AB Alt Komite gruplarının da çalışma konularını oluşturmuştur.

4- Tampere Zirve Kararı ve Adalet (ve İçişleri) Müktesebatı

A-Tampere Zirve kararı

15-16 Ekim 1999 tarihinde Finlandiya’da toplanan Tampere Zirvesi, yukarda sözü edilen 24 numaralı Adalet (ve İçişleri) konu başlığı açısından son derece önemli ilke kararlarının alındığı bir zirvedir. Kararın İçişleri ve Maliye Bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığını ilgilendiren kısımları bir tarafa bırakılacak olursa, Adalet Bakanlığı’nı ilgilendiren yönlerini, hukukî ve cezaî konularda işbirliği olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür.

a- Hukukî Konularda işbirliği

Zirvede bu başlık altında yapılan tavsiyelerde, üç konunun altı özellikle çizilmiştir. Bunlar:

-Yargıya erişimde etkinliği artırıcı tedbirlerin alınması,

-Üye devlet mahkemelerinin verdiği kararların tanınması ve tenfizini sağlayıcı tedbirlerin alınması

-Üye devletlerin usul hukuklarının ortak ilkelere bağlanarak uyumlaştırılmasını sağlayıcı tedbirlerin alınmasıdır.

Avrupa Yargı Ağının (European Judicial Network) kurulması¹⁰, Hukukî ve Ticarî Konulardaki Mahkeme Kararlarının Tanınma ve Tenfizine İlişkin Brüksel Sözleşmesinin¹¹, 2001 yılında bir Topluluk tasarruf türü olan “Tüzük”¹² şeklinde düzenlenmesi, bu ilke kararları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

b- Cezaî Konularda İşbirliği

Zirve Kararında, cezaî konularda verilen mahkeme kararlarının karşılıklı tanınmasını kolaylaştırmak amacıyla aşağıda vurgulanan iki öneride bulunulmuştur. Bunlar:

-Sınır aşan özellikle olan yolsuzluk, dolandırıcılık, insan ticareti, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi konularda cezaî mevzuat uyumunu sağlayıcı tedbirler alınması ve

¹⁰ Council Decision, O.J. L 174, 27.6.2001, sh. 25. Adalet Bakanlığı bağlantı noktalarını belirleyerek bu ağı katılmıştır.

¹¹ 1968 Brüksel Sözleşmesi.

¹² Council Regulation 44/2001 (Brüksel I), O. J.L 12, 16.1.2001, sh. 1. Adalet Bakanlığı bu konuda paralel hükümler taşıyan 1988 Lugano Sözleşmesine taraf olma çalışmalarını sürdürmektedir.

-Sanığın ve müdahilin haklarını ortak ilkelere bağlayan kurallar da dahil olmak üzere, ceza usul hukukunun uyumlaştırılmasıdır.¹³

B- 24 Numaralı “(Adalet ve İçişleri)” Müktesebatı

AB’nin 24 numaralı konu başlığını oluşturan “Adalet (ve İçişleri) Müktesebatı: İltica, Dış Sınırlar, Göç, Organize Suç-Dolandırıcılık, Uyuşturucular, Terörizm, Polis İşbirliği, Gümrük İşbirliği, Hukukî Konularda İşbirliği, Cezaî Konularda İşbirliği, İnsan Hakları ve Schengen ana başlıklarından oluşmaktadır. Adalet Bakanlığının yanı sıra, İçişleri ve Maliye Bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığını ilgilendiren bu ana başlıklar altındaki toplam AB Müktesebatı, 469 dokümandan oluşmaktadır.

Bu dokümanlardan Örgütlü Suçlar, Dolandırıcılık ve Yolsuzluk, Terörizm, Hukukî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği, İnsan Hakları ana başlıkları altında yer alan toplam 135 müktesebat belgesi Adalet Bakanlığının sorumluluğunda olup, bunların inceleme ve değerlendirmeleri tamamlanmış bulunmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi aşağıda tebliğin IV numaralı başlığı altında verilmiştir.

5- Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program

A- Katılım Ortaklığı Belgesi ve Adalet Bakanlığı

Türkiye’nin AB üyeliğine aday ülke olduğu hususunun altını çizen, 11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirve Kararından sonra Konsey, 8 Mart 2001 tarihinde yeni bir Karar almıştır.¹⁴ *Katılım Ortaklığı Belgesi* olarak sözü edilen Karar; Kopenhag, Madrid ve Lüksemburg ilke kararlarının ışığı altında, Türkiye hakkında 2000 yılında hazırlanan ülke raporunda da değinilen önceliklerden hareketle, kısa ve orta vadede Türkiye’nin üyeliğe hazırlık açısından alması gereken tedbirleri sıralamaktadır.

¹³ Cezaî konular birinci sütuna aktarılan hukukî konulardan farklı olarak şimdilik Kurucu Antlaşmanın AB’yi düzenleyen üçüncü sütununda yer almakta olup; alınacak tedbirler hükümetlerarası işbirliği mekanizması çerçevesinde alınmaktadır. Adalet Bakanlığı mevzuat uyumu sırasında bu nüansa dikkat etmektedir.

¹⁴ Bkz. 2001/235 sayılı karar, D.J.4 85, 24.3.2001, sh. 13.

Toplam 31 müktesebat başlığına tekabül eden konular; **siyasî** ve ekonomik kriterler, **iç pazar**, vergi, tarım, balıkçılık, ulaştırma, istatistik, istihdam ve sosyal konular, enerji, haberleşme, bölgesel politikalar, kültür, çevre, **adalet ve içişleri**, gümrükler, **idarî ve adlî kapasite** olmak üzere 17 ana başlıkta toplanmıştır. Bunların içinde Adalet Bakanlığının doğrudan sorumluluk alanına girenler; siyasî kriterler, iç pazar, adalet ve içişleri, ile idarî-adlî kapasite başlıkları altında yer almaktadır.

Aşağıda, bu dört ana başlık altında yer alan alt konuların, hangisinin Adalet Bakanlığının sorumluluğuna girdiği, kısa ve orta dönem itibariyle ayrı ayrı vurgulanmıştır.

a- Kısa Dönem Öncelikler

Katılım Ortaklığı Belgesi, Kararın yayımlandığı 24 Mart 2002 tarihinden itibaren "*bir yıllık*" süreyi önceliklerin yerine getirilmesi açısından kısa dönem olarak vurgulamıştır. Bu süre içinde yer alıp Adalet Bakanlığını ilgilendiren konular; siyasî kriterler, iç pazar, adalet ve içişleri ile idarî ve adlî kapasite başlıkları altında, aşağıdaki önceliklerden oluşmaktadır.

aa- Siyasî Kriterlerle İlgili Kısa Dönem Öncelikleri

- İfade özgürlüğü ile ilgili yasal ve anayasal tedbirlerin alınması,¹⁵
- Dernek kurma konusunda yasal ve anayasal tedbirlerin alınması,¹⁶

¹⁵ Bu konuda şimdiye kadar:

- 28.08.1999 tarihli ve 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine İlişkin Kanun,
- 06.02.2002 tarihli ve 4744 sayılı bazı Kanunlarda değişiklik Yapılmasına dair Kanun (Türk Ceza Kanunu 312 ve Terörle Mücadele Kanunu 7 ve 8. madde değişiklikleri)
- 26.03.2002 tarihli ve 4748 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
- 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı T.C. Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

¹⁶ Bu konuda şimdiye kadar:

- 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu,

- İşkence ile mücadele konusunda yasal ve anayasal tedbirlerin alınması,¹⁷

- Gözaltı sürelerinin, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi ve Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesinin Tavsiye Kararları çerçevesinde yeniden düzenlenmesi,¹⁸

- İnsan Hakları ihlallerine karşı yeni yasal yolların düzenlenmesi,¹⁹

- Yasaları icra eden kamu görevlilerinin, insan hakları konusunda eğitimi,²⁰

- 03.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun,

- 26.03.2002 tarih ve 4728 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun,

- 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı T.C. Anayasanın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (12 ve 13. maddeler) yürürlüğe girmiştir.

¹⁷ Bu konuda şimdiye kadar:

- 26.08.1999 tarihli ve 4449 sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,

- 14.06.2001 tarihli ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu,

- 16.05.2001 tarihli ve 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu yürürlüğe girmiştir.

¹⁸ Bu konuda şimdiye kadar:

- 06.02.2002 tarih ve 4744 sayılı Bazı kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,

- 26.03.2002 tarih ve 4728 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun,

- 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı T.C. Anayasanın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.

¹⁹ Adalet Bakanlığı bu konuda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının, bazı kayıtlar gözetilmek suretiyle, yargılamanın iadesi nedeni sayılmasına ilişkin bir kanun taslağı hazırlayarak; bu yöntemin ceza ve hukuk usulü kanunları ile idarî yargılamaya ilişkin usul kanununda yapılacak değişikliklerle sisteme takdimi çalışmasını tamamlamıştır. Parlamento iradesinin bu yönde netleşmesi halinde, Bakanlığın taslağının yasalaşmaması için bir neden görülmemektedir.

²⁰ Adalet Bakanlığında bu konuda gerek hâkim ve savcılar için, gerek cezaevi personeli için sağlanan eğitim, aşağıda III numaralı bölümün “eğitim” ve “personel kapasitesinin geliştirilmesi” başlıkları altında açıklanmaktadır.

- Devlet Güvenlik Mahkemeleri dahil olmak üzere yargının işlevselliği ve etkinliğinin artırılması,²¹

- Hâkim ve savcılarının AB hukuku konusunda eğitimi²² siyasi kriterlerle ilgili kısa dönem öncelikleri arasında sayılmıştır.

bb- İç Pazarla İlgili Kısa Dönem Öncelikler

Kısa dönem iç Pazar önceliklerinden sadece bir tanesi Adalet Bakanlığını ilgilendirmektedir. Bu öncelik; Kültür, Tarım ve Sanayi ve Ticaret Bakanlıklarının doğrudan görev alanına giren fikrî ve sınai mülkiyet haklarının etkin bir uygulama ile korunmasına ilişkindir. Adalet Bakanlığı bu önceliği, bu konuda ihtisas mahkemeleri kurmak ve yine bu konuda hâkim ve savcı yetirmek olarak algılamaktadır. Konuyla ilgili olarak 2001 İstanbul'da iki mahkeme, sırf bu konulardaki davalara bakmak üzere yetkilendirilmiştir. Ayrıca AB Genel Müdürlüğünün bu konuyla ilgili olarak hazırlamış olduğu 1.400.000 EURO tutarındaki Proje AB tarafından onaylanarak 2001 yılı içinde uygulamaya konulmuştur.²³

cc- Adalet (ve İçişleri) İle İlgili 24 numaralı AB Konu Başlığı Hakkında Bilgilendirme Programları Geliştirmek, Organize Suç, Uyuşturucu Ticareti, Yolsuzluk ve Karaparanın Aklanması Suçlarıyla İlgili Mücadelenin ve Bu Konulardaki İdarî Kapasitenin Arttırılması

Adalet Bakanlığı AB'nin 24 numaralı müktesebatının kendi görev alanına giren 135 adedinin değerlendirilmesini tamamlamış olup; bu konuda aşağıda IV numaralı bölümde ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Bakanlık organize suç, uyuşturucu ticareti, yolsuzluk ve karapara suçları ile ilgili idarî kapasitenin arttırılması bakımından; bu konuları, aşağıda III. bölümde vurgulanan "eğitim çalışmaları" kapsamına alarak değerlendirmiştir. Bu çerçevede 2001 yılı içinde, bu konularda görev yapan

²¹ Bkz. Aşağıda, III bölümde yer alan ayrıntılı açıklamalar.

²² Bu konuya da aşağıda III. Bölümde, mevcut uygulamalar ve hazırlanan projeler çerçevesinde ayrıntılı yer verilmiştir.

²³ Bu konuda III. Bölümde, diğer projelerle birlikte ayrıntılı bilgi verilmiştir.

205 hâkim ve savcı, toplam 8 seminerde eğitilmiş; yabancı dil bilen 10 hâkim ise yine aynı konularda seminerlere katılmıştır.

dd- İdarî ve Adlî Kapasitenin Arttırılması

Katılım Ortaklığı Belgesi bu konuda bir yıllık süre içinde:

- Teşkilatta modernleşme,
- Yargı sisteminin işleyişinin geliştirilmesi,
- Topluluk Hukuku ve uygulaması konusunda eğitim sağlanması önceliklerinin altını çizmiştir.

b- Orta Dönem Öncelikler

Katılım Ortaklığı Belgesi; “orta dönem” i tanımlarken bir yıldan daha uzun süren bir zaman dilimini vurgulamakla birlikte, bunun ne kadarlık bir süreyi kapsadığını açıklamamıştır.

Orta dönemde de Adalet Bakanlığını ilgilendiren konular, Belgenin; siyasî kriterler, iş pazarı, adalet ve içişleri, ile idarî ve adlî kapasite başlıkları altında, aşağıdaki konuları içerecek şekilde düzenlemiştir.

aa- Siyasî Kriterlerle İlgili Orta Dönem Öncelikler

-İnsan haklarından ayırım, gözetmeksizin tüm bireylerin yararlanmasını sağlamayı sürdürmek,²⁴

²⁴ Bu konuda şimdiye kadar:

- 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı T.C. Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
- 02.05.2001 tarih ve 4666 sayılı Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,
- 22.1.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu,
- 06.02.2002 tarihli ve 4744 sayılı Bazı Kanunlarda değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

- Ölüm cezasının kaldırılması,²⁵

-Birleşmiş Milletlerin 1966-Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin onaylanması,²⁶

-Cezaevi koşullarının BM Minimum Standartları ve diğer uluslar arası belgelerdeki standartlara uygun hale getirilmesi²⁷ orta dönem öncelikleri arasında sayılmıştır.

bb-İç-pazarla İlgili Orta Dönem Öncelikler

-Şirketler Hukuku konusunda AB müktesebatına uyum,²⁸

-Kişisel Verilerin korunması konusunda AB müktesebatına uyum²⁹ Adalet Bakanlığını ilgilendiren konular arasında vurgulanmıştır.

- 26.03.2002 tarihli ve 4728 sayılı Çeşitli Kanunlarda değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun yürürlüğe girmiştir.

²⁵ Gerekli tasarılar hazırlanmış olup, siyasî mutabakat beklenmektedir.

²⁶ Onay kanunları TBMM komisyonundadır.

²⁷ Bu konuda şimdiye kadar:

- 02.05.2002 tarih ve 4666 sayılı Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,

- 09.05.2001 tarih ve 4671 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukluların İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun ile Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek bedelleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,

- 16.05.2001 tarih ve 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu,

- 14.06.2001 Tarih Ve 4681 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları Ve Tutukluların İzleme Kurulları Kanunu,

- Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına dair Tüzükte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tüzük (Bakanlar Kurulunun 19.03.2001 ve 2001/2199 sayılı kararı) yürürlüğe girmiştir.

²⁸ Bu konuda çalışmalarını sürdüren Ticaret Kanunu Komisyonu; AB'nin şirketlerle ilgili ikincil mevzuatını dikkate alarak sürdürmektedir. AB Genel Müdürlüğü de konuyla ilgili tüm AB mevzuatını Türkçe'ye çevirtmiş olup, bunların basım çalışmalarını tamamlamak üzeredir. Tercüme konusunda AB kaynaklarından malî destek sağlanmıştır.

cc- Adalet (ve İçişleri) Konusundaki Orta Dönem Öncelikler

-AB'nin 24 numaralı konu başlığı altına yer alan müktesebatı hakkında eğitim,

-Yolsuzluk, uyuşturucu ile mücadele, organize suçlar, karapara, hukukî ve cezaî konularda işbirliğine ilişkin AB mevzuatına uyum ve bu mevzuatın uygulanması, ayrıca bu konularda uluslar arası işbirliğinin daha da güçlü hale getirilmesi öncelikler arasında sayılmıştır.³⁰

dd-İdarî ve Adlî Kapasitenin Geliştirilmesi

Bu öncelik kısa dönemde olduğu gibi orta dönemde de önemini korumayı sürdürmektedir. Niteliği gereği üye olduktan sonra dahi, daima gözetilmesi gereken bir ilke olacaktır.

B- Ulusal Program ve Adalet Bakanlığı

Yukarda ayrıntılı olarak açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesine paralel bir düzenleme de "Ulusal Program" adı altında Türkiye tarafından hazırlanmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararıyla 24 Mart 2001 tarih ve 24352 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Program, Bakanlıkların ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların sadece AB birimlerinin değil, tüm birimlerinin gözetmesi gereken bir düzenleme niteliğindedir. Programın uygulanması ile ilgili olarak kaydedilen gelişmeler, her üç ayda bir hazırlanan raporlarla, Başbakanlık AB Genel Sekreterliğine bildirilmektedir.

Ulusal program; siyasî ve ekonomik kriterler ile AB'nin 31 konu başlığına karşılık gelen müktesebatı içeren, üyelik yükümlülüklerini

²⁹ Adalet Bakanlığı bu konuda bir kanun taslağı hazırlamış olup, taslağın 2002 yılında yasalaşması beklenmektedir.

³⁰ Bu konulardan uyuşturucu, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı suçları yeniden hazırlanmakta olan Türk Ceza Kanunu taslağında, konuyla ilgili AB mevzuatı ve uluslar arası sözleşmeler (BM Palermo Sözleşmesi ve Protokolleri) dikkate alınarak düzenlenmiştir.

üstlenebilirlik kapasitesi ana başlıklarına olmaktadır. Her bir konu başlığı açısından uyum yükümlüğü kapsamındaki AB Müktesebatı listelerini de içeren Ulusal Program toplam 7 Bölümden oluşmaktadır.

Adalet Bakanlığı, Ulusal Programın; siyasî kriterler³¹ ile üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesinin düzenlendiği 4 numaralı başlık altında yer alan adalet ve içişleri³² ve şirketler hukuku³³ konularından sorumlu bulunmaktadır.

III- ADALET BAKANLIĞI'nın SİYASÎ ve İDARÎ KRİTERLERE UYUM ile ADALET (ve İçişleri) MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

Değişik AB belgelerinde yer alıp, yukarda özetlenmeye çalışılan kriterler ile vadeye bağlanan öncelikler, içerik itibariyle ele alındığında; Adalet Bakanlığının üç ana başlık altında çalışma yapması zorunluluğu gündeme gelmektedir. Bunlar; mahkeme teşkilatı ve yargının işlevselliğine, infaz sisteminin iyileştirilmesine ve nihayet AB'nin 24 numaralı konu başlığı altında yer alan adalet (ve içişleri) müktesebatına uyum çalışmaları olarak gruplandırılabilir.

Teşkilatın alt yapısının modernizasyonunu; adlî ve idarî kapasitenin gerek yeni kurumlarla kurumsal açıdan, gerek hâkim ve idarî personelin eğitimi ile bilgi açısından güçlü hale getirilmesini; tüm bunlar için gerekli projelerin hazırlanması ve uygulanmasını; yukarda ifade edilen öncelikler ve kriterlerle ilgili alanlarda mevzuat hazırlanmasını içeren bu çalışmalara geçmeden önce, yargı ile ilgili bazı rakamsal gerçeklerin bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

Halen³⁴ adlî ve idari yargıda toplam 9377 hâkim ve savcı görev yapmakta olup, Hâkim ve Savcı Adayları Merkezindeki stajyer sayısı 433 dür. Bakanlık Mart 2002 tarihinde 130 adlî yargı hâkim adayı için sınav

³¹ Ulusal Programın 2 numaralı başlığı altında düzenlenmiştir.

³² Ulusal Programın 4.25 numaralı alt başlığı altında yer almaktadır.

³³ Ulusal Programın 4.6 numaralı alt başlığında düzenlenmiştir.

³⁴ Tebliğin sunulduğu 29 Mart 2002 tarihi itibariyle.

duyurusu yapmıştır. Türkiye genelinde 81 il ve 850 ilçede toplam 5311 adet mahkeme bulunmaktadır.

Ortalama yargılama süreleri ile ilgili 2001 yılı istatistiklerine bakıldığında bu sürenin:

-Ceza Mahkemelerinde 237 gün,

- Hukuk Mahkemelerinde 276 gün olduğu görülmektedir.³⁵

Davaların süratle sonuçlandırılması, Türk hukuk sisteminin Anayasada vurgulanmış ilkelerinden biridir.³⁶

Yargıda çağdaş anlamda etkinliğin sağlanmasında.

- Mahkemelerin fizikî alt yapı sorunlarının çözülmesi,

- Bu mahkemelerde görev yapan hâkim-savcı ve idarî personelin görevin niteliğine uygun eğitim alması ve zaman içinde meslek-içi eğitimlerle bilgilerinin güncelleştirilmesi,

- Görevde ihtisaslaşmaya imkân veren bir kurumsallaşmanın yapılması,

- Yargılama ile ilgili usul ve esasa ilişkin kanunlarda değişiklik yapılması,

- Yargıtay'ın, olayların sadece hukukî yönüyle ilgilenen içtihat mahkemesi haline getirilmesi önemli aslî tedbirler arasındadır.

Adalet Bakanlığı, gerek mevzuat hazırlama, gerek yargının işlevselliğini sağlamakla ilgili bu görevlerini, genel bütçenin %1 ine dahi ulaşamayan bir kaynakla yerine getirmeye çalışmaktadır.Bu nedenle 2000 yılından itibaren, öncelikli konularda AB Genel Müdürlüğünün koordinasyonu ile proje üretme çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır.

³⁵ İstatistikler için bkz. [http:// www.adlisicil.gov.tr](http://www.adlisicil.gov.tr).

³⁶ Anayasa madde 141/son.

2001 yılı itibariyle toplam 6 proje için Bakanlığa, AB ve Avrupa Konseyi kaynaklarından yaklaşık 16 milyon EURO, bağış olarak ayrılmış olup; aşağıda ayrıntıları ile vurgulanacak olan bu projelerden üçünün uygulanmasına başlanmıştır.

Bu açıklamaların ışığı altında Adalet Bakanlığı, AB'nin ve Ulusal Programın vurguladığı öncelikleri; mahkeme teşkilatı ve yargının işlevselliği, infaz sisteminin iyileştirilmesi ve mevzuat uyumu açısından gruplandırarak, önerilen takvimi de gözetmek suretiyle yerine getirmektedir.

1.-Mahkeme Teşkilatı ve Yargının İşlevselliğine İlişkin Çalışmalar

A- Teşkilatın Alt Yapısının Modernizasyonu Çalışmaları

Yargının süratli işleyişinde bilgiye erişimin önemi dikkate alınarak Bakanlıkça, bilgisayar teknolojisini yargı teşkilatının alt yapısı haline getiren UYAP= Ulusal Yargı Ağı Projesi hazırlanmıştır.

2000 yılı sonunda başlayan ve 2004 yılı sonunda bitirilmesi plânlanan Proje, tamamen Bakanlık kaynakları ile hazırlanmış olup; toplam maliyeti 170 milyon EURO tutarındadır. İki aşamalı olan Proje, ilk aşamada Bakanlık Merkez teşkilatını, ikinci aşamada ise taşrada mahkemeleri, Cumhuriyet başsavcılıklarını ve icra dairelerini, infaz kurumlarını, Adli Tıp Kurumu (grup başkanlıklarını ve şube müdürlüklerini) içermektedir.

İlke itibariyle intranet (kapalı ağ) esaslı çerçevesinde çalışacak olan sistem, bazı alanlarda internet (açık ağ) aracılığı ile vatandaşın erişimine de açık olacaktır.

Mevzuat, resmî gazete, yargı kararları, genelgeler gibi hâkim ve savcıların ihtiyacı olan bilgi veri tabanını da bünyesinde bulunduracak olan sistem, yargının işleyişini de kolaylaştıracak bir yazılım sayesinde; tensibin eksiksiz yapılmasından, usul kanunlarındaki işlemlerin hatırlatılmasına ve dosyadaki eksikliklerin hâkime tablo halinde gösterilmesine kadar geniş bir yelpazede mahkemeye yardımcı olacaktır. Türkiye'de mahkemelerin haberleşmek zorunda olduğu tüm kurumların, benzer elektronik alt yapıya sahip olmaları halinde, yargıda sürati arttıracak olan UYAP; elektronik ortamda iletilecek olan bilginin içerik olarak bütünlüğünün bozulmadan

gönderilebilmesi, gizliliğinin korunabilmesi ve gönderen kişinin kimliğinin doğrulanabilmesi açısından elektronik imzaların kullanımı esası dikkate alınarak hazırlanmıştır.³⁷

Proje çerçevesinde Bakanlık Merkez Teşkilatının test aşaması bitirilmiş olup, gerçek verilerin yüklenmesi başlamıştır. Kısa bir zaman içinde, Bakanlık-içi birimler arasında, kâğıtsız veri iletiminin başlaması gerçekleştirilecektir.

B-Teşkilatın Adlî ve İdarî Kapasitesinin Arttırılması Çalışmaları

Bakanlığın bu konuda yaptığı çalışmaları 7 grup altında özetlemek mümkündür. Bunlar daha ziyade adlî ve idarî teşkilatın kurumsal yapılanması ile ilgili çalışmalar olup, yargının işlevselliğini doğrudan veya dolaylı şekilde arttıracak niteliktedir.

a- Mahkeme Teşkilatında Uzmanlaşmanın Sağlanması ve Yargıtay'ın İċtihat Mahkemesi Haline Getirilmesi

Bilindiğİ üzere Türkiye'de; çocuk mahkemeleri (8 adet), iş mahkemeleri (65 adet), kadastro mahkemeleri (838 adet), ticaret mahkemeleri (42 adet), devlet güvenlik mahkemeleri (22 adet) ve vergi mahkemeleri (62 adet) uzmanlık gerektiren belirli konularda, ihtisaslaşma imkânı veren mahkemelerdir.

Adalet Bakanlığı ihtisaslaşma suretiyle adlî kapasitenin daha etkin hale getirilmesini, 2001 yılı içinde

-Üç yerde, 4 adet Tüketici Mahkemesi kurarak,³⁸

-Bir ilde 2 adet Fikrî ve Sinaî Hak İhtisas Mahkemesi kurarak,³⁹

³⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.adalet.gov.tr/bidb/uyap.htm>

³⁸ Halen bu mahkemelerin sayısının arttırılmasına ilişkin alt yapı çalışmaları, Personel Genel Müdürlüğünce sürdürölmektedir.

-140 adet İnfaz Hâkimliği kurarak sürdürmüştür.

Bunlara ilâve olarak, Aile Mahkemelerinin kurulması için hazırlanan kanun taslağı, görüş alınmak üzere ilgili kurumlara gönderilmiş bulunmaktadır.

AB Genel Müdürlüğü, çocuk mahkemelerinin sayısının azlığı ve bu mahkemelerdeki yargılama süresinin, 1999 ve 2000 yılı istatistiklerinde, ortalama 750 gün olmasından yola çıkarak bu mahkemelerin sayısının arttırılması hususunun, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kuruluna sunulması önerisinde bulunmuştur.

b- Bazı Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Çözümünü Sağlayıcı Kurum ve Kurulların Oluşturulması

-Kişi ile idare arasında özel hukuktan doğan uyuşmazlıkların çözümü amacıyla Uzlaşma Kurullarının oluşturulmasını ve böylece yargının yükünün azaltılmasını öngören kanun taslağı, halen Bakanlık komisyonunda şekillendirilmektedir.

-İdarenin eylem ve işlemlerinin yargı dışı denetimini sağlayacak olan Kamu Denetçiliği (ombudsman) Kanun Tasarısı, TBMM önünde bulunmaktadır.

c-Kişisel Verilerin Korunması Kurumunun Kurulması

Bu konuda AB direktifleri gözetilerek hazırlanan kanun taslağı, halen Adalet Bakanlığında olup, görüşe açılma aşamasına gelmiş bulunmaktadır.

d- Adalet Akademisinin Kurulması

Hâkim ve savcıların meslek içi eğitimlerinin, staj eğitimlerinin (avukat ve noterlerin eğitimlerinin) çağdaş bir yaklaşımla düzenlenmesini amaçlayan

³⁹ Bu konuda 7 mahkeme daha kurulması için AB Genel Müdürlüğünce hazırlanan AB Mali kaynaklı Proje Nisan 2001 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlamıştır. Bu proje ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda Projeler başlığı altında verilmiştir.

Adalet Akademisi Kanun tasarısı, TBMM Bütçe Komisyonunda görüşülmekte olup, ivedilikle çıkarılmasında AB öncelikleri açısından da büyük zaruret bulunmaktadır.

e- Hâkim ve Savcılar Birliğinin Kurulması

Bilindiği hâkimlerin bağımsızlığı konusunda Avrupa Konseyi'nin aldığı No. R (94) 12 sayılı Tavsiye Kararı, IV numaralı başlığı altında; hâkimlerin meslekleri ile ilgili konularda serbestçe örgütlenebilmelerini, yargı bağımsızlığının önemli bir unsuru olarak düzenlemektedir.

Bu kaydı karşılamak üzere hazırlanan, Hâkimler ve Savcılar Birliği Kanun Tasarısı, Başbakanlığa gönderilmiş bulunmaktadır.

f-Adalet Bakanlığının İdarî Kapasitesinin Geliştirilmesi

Yargının modernizasyonu projesinin etkin biçimde sürdürülmesi ve uluslararası ilişkilerin yürütülmesi konularında Bakanlıkça 2001 yılı içinde, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı ile Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü kurmuştur. Aynı yıl AB ile artan ilişkilerin yoğunluğu nedeniyle daire başkanlığı şeklinde faaliyetlerini yürüten AB birimi, genel müdürlüğe dönüştürülmüştür.

g- Adlî Tıp Kurumunun Modernizasyonu ve Yurt Çapında Yaygınlaştırılması

Adalet Bakanlığına bağlı kuruluş niteliğinde olan Adlî Tıp Kurumu delillerin değerlendirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu husus özellikle, yasadışı yollardan elde edilen bulguların delil sayılmayacağına ilişkin, Anayasa⁴⁰ ve kanun⁴¹ hükümleri dikkate alındığında daha da önem kazanmaktadır.

⁴⁰ Anayasanın 38. maddesi.

⁴¹ CMUK 135/a ve 254. maddeleri.

Kurumun (2000-2001 yılı çalışmalar sonucunda) modern araçlarla donatılması, test sürelerini kısaltmıştır. (Örneğin insan dokusu üzerinde biyolojik testlerin yapıldığı 310 ve 3100 kodlu cihazların alınması, 10 aylık test süresini 10 güne indirmiştir). Grup başkanlıklarının sayısı 8'e çıkarılmış⁴², 25 şube müdürlüğü kurulmuştur.

Kurumun alt yapısı ile ilgili kanun tasarısı Başkanlığa görüş için sunulmuştur.

Alt yapı ile ilgili bu iyileştirmeler Kurumun, mahkeme ve savcılıklara cevap verme süresini ortalama 3 haftaya indirmiştir. Elektronik ortamda sorulara ilişkin yöneltilen bilgi, en geç 48 saat içinde sunulmaktadır.

C- Eğitim Çalışmaları

Yargının işlevselliğinin artırılmasında; bu işlevselliği arttırılacak yeni kurumsal yapılaşma ve teşkilatın fizikî alt yapısının modernizasyonu kadar, insan unsuru ve bu unsurun kapasitesinin geliştirilmesi önemli rol oynamaktadır.

İnsan kapasitesinin geliştirilmesinin en önemli aracı eğitimidir. Bu konuda Bakanlıkta yürütülen çalışmalar: hâkim ve savcı adaylarına yönelik eğitim çalışmaları, kürsüde görev yapan hâkim/savcılarının eğitimi olarak iki grupta ele almak mümkündür. (İnfaz sisteminde görev yapan idarî personelin eğitimine aşağıda İnfaz sistemi ile ilgili çalışmalar başlığı altında yer verilmektedir.)

a- AB'nin İlke ve Öncelikleri Konusunda Hâkim/Savcı Adaylarına Yönelik Çalışmalar

Toplam 2 yıllık staj süresini prensip olarak, mahkemeler ve yüksek yargı organlarında geçiren stajyerler, Hâkim ve Savcı Adayları Merkezinde 6 ay staj yapmaktadırlar.

⁴² Bu sayının 25'e çıkarılması hedeflenmiştir.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda, eğitim, ve gündemine alınması gereği vurgulanan AB Hukuku: toplam 40 saat ile, 2002 yılı içinde Merkezin olağan staj müfredatı kapsamına alınmış bulunmaktadır.

Merkezde 2002 yılında, normal müfredatın dışında toplam 68 saat süren sertifika programları da düzenlenmekte olup; konular arasında insan hakları, fikrî-sınai haklar, ve AB Hukuku yer almaktadır.

b- Meslekteki Hâkim/Savcılara Yönelik Eğitim Çalışmaları

Kürsüde görev yapan hâkim/savcılarının meslek içi eğitimi konusunda yetkili olan Eğitim Dairesi Başkanlığı, senelik olağan eğitim programlarına; Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda altı çizilen insan hakları, organize suçlar, insan ticareti, yolsuzluk, karapara, uyuşturucu gibi konuları da eklenmiş bulunmaktadır. Bu konulardaki çalışmaların bir kısmı, değişik ülkelerle ikili protokoller, bir kısmı da Avrupa Konseyi, BM ortak projeleri şeklinde gerçekleştirilmektedir.

2001 yılı içinde gerçekleştirilen ve plânlanan eğitim çalışmalarından bazı örnekler aşağıda vurgulanmaktadır:

- İnsan Hakları Projesi

Toplam 9500 hâkim/savcının insan hakları konusunda eğitimini amaçlayan Projede; önce 200 eğitimci yetiştirilmesi, daha sonra 9500 kişinin eğitiminin 3 yıllık bir sürede AİHM tarafından Türkiye'nin en çok eleştirildiği; âdil yargılama, işkence, ifade özgürlüğü ve hukuk devleti konularında, Temmuz 2001 tarihinden bu güne dek toplam 632 hâkim ve savcı eğitilmiştir.

- Adli Tıp Seminerleri

Kasım 2001-2002 Mart dönemi arasında düzenlenen 2-3 günlük, toplam 12 seminerde 2000 hâkim/savcının, adli tıp ile ilgili konularda eğitimi tamamlanmıştır.

- *Organize suç, insan ticareti, yolsuzluk, kara para aklanması ve uyuşturucu seminerleri*

Katılım Ortaklığı Belgesinin önemli öncelikleri arasında yer alan bu konularda, 2001 yılı içinde düzenlenen 8 seminerde, toplam 205 hâkim/savcı eğitilmiştir. 10 hâkim/savcı ise yurt dışında seminere gönderilmiştir.

- *Yabancı dil eğitimi*

Yabancı dil eğitimi Devlet Lisan Okulu ve yabancı dil merkezinde olmak üzere iki grup altında düzenlenmektedir. Devlet Lisan Okuluna 2001-2002 ders yılında, 17 hâkim/savcı, 5 idarî/infaz görevlisi dil eğitimi için gönderilmiştir.

Bakanlık, yabancı dil merkezlerinin bulunduğu yerlerde, bu merkezlerle sözleşmeler yaparak, hâkim/savcılarının dil kurslarına katılımını teşvik etmektedir. Bu sözleşmeler gereğince kurs ücretinin %60 ı Bakanlık, %40 ı yararlanan hâkim/savcı tarafından karşılanmaktadır.

- *Değişik ülkelerle ikili protokoller çerçevesinde eğitim ziyaretleri*

Bu konuda Fransa ile düzenli biçimde stajyer değişimi yapılmaktadır. 2001 yılı içinde, istinaf mahkemeleri ve cezaevleri konusunda toplam 8 yargıç, Fransa ve İngiltere'ye eğitim ziyaretlerinde bulunmuştur.

c- Avrupa Birliği ile Ortak Projeler

Bakanlık AB Genel Müdürlüğü; Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda değinilen önceliklerden hareketle, yargının işlevselliğini artırıcı, adlî ve idarî kapasitenin geliştirilmesini sağlayıcı, yaklaşık 16 milyon EURO kaynaklı 6 projenin hazırlanması ve koordinasyonunu tamamlamış bulunmaktadır. Sözü edilen meblağ AB'den bağış olarak alınmaktadır. Bu projeleri ve hedeflerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- *Hâkim Eğitimi Projesi:*

AB Hukuku konusunda eğitimcilerin eğitimi yaklaşımı ile hazırlanan Proje, AB'nin "PHARE Horizontal" programları çerçevesinde, Lüksemburg'da bulunan Avrupa Kamu İdaresi Enstitüsü (EIPA) ile birlikte yürütülmektedir. Proje çerçevesinde toplam 11 kişi, AB Hukuku çerçevesinde eğitim seminerleri almış ve eğitim aşamasında yararlanılacak olan 300 sayfalık el kitabının Türkçe'ye çevrilme çalışmaları son aşamasına gelmiştir.

Projenin sonraki aşamasında bu 11 kişinin Hâkim ve Savcı Adayları Merkezinde, saptanacak müfredat çerçevesinde AB Hukuku dersi vermesi gerçekleştirilecektir. Amaç AB Hukuku konusunda eğitim verebilecek hâkim ve savcı sayısının öncelikle 200 kişiye çıkarılmasıdır. Bundan sonraki aşamada ise, bu 200 kişiden yararlanılarak, yaklaşık 9400 meslek mensubunun bölgesel seminerlerle eğitilmesi gerçekleştirilecektir.

- AB-Avrupa Konseyi-Türkiye Projesi

Yaklaşık 1,5 milyon EURO bağış alınarak gerçekleştirilecek projede 200 hâkim/savcının insan hakları konusunda eğitici olarak yetiştirilmeleri hedeflenmektedir. Bu proje ile Eğitim Dairesi Başkanlığının, 9400 hâkim/savcıyı insan hakları konusunda eğitime projesine destek sağlanmaktadır. İmza aşamasında olan Proje, 2 yılda tamamlanacaktır.

- Fikrî-Sınâî Haklar İhtisas Mahkemesi Projesi

Yaklaşık 1.7 milyon EURO bağış alınarak gerçekleştirilen proje; 7 yerde ihtisas mahkemelerinin kurulması, 8 hâkimin yurt dışında bu konu ile ilgili 10 aylık diploma eğitimi almasını, 7 mahkemenin bilgisayar alt yapısının tamamlanarak, Türk Patent Enstitüsü, Gümrük Müsteşarlığı, A.Ü. Fikrî Sınâî Haklar Merkezine (FİSAUM) bağlanmasını, konu ile ilgili Türkiye'nin ilk referans kütüphanesinin FİSAUM içinde kurulmasını ve bir uluslar arası sempozyum düzenlenmesini kapsamaktadır. Projenin uygulamasına 1 Nisan 2002 tarihi itibarıyla başlanmış olup, 2004 yılında tamamlanması plânlanmıştır.

- Yargının Modernizasyonu ve Cezaevi Reform Projesi

Yaklaşık 11 milyon EURO bağış alınarak hazırlanan Proje, diğerlerine nazaran en kapsamlı proje niteliğindedir.

Projede; Adli-sicil ve istatistiklerin düzenlenmesi, eğitim seminerleri, Adalet Akademisinin faaliyetleri, AB Hukuku konusunda eğitim, infaz hukuku hakkında uygulayıcılara eğitim, cezaevi eğitim kurumlarının müfredat ve el kitaplarının hazırlanması, bir örnek cezaevi yaratılması ve Ulusal Yargı Ağı Projesini tamamlayıcı unsurlar yer almaktadır.

Kasım 2001 tarihinde Konsey’ce uygun bulunan Proje, imzalanma aşamasına gelmiş olup, 3 yılda tamamlanması hedeflenmiştir.

- Cezaî Konularda İşbirliği Projesi

İngiltere’nin katkısı ile hazırlanan Proje Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün öncelikli konularında 10 uzmanın Türkiye’de eğitimini hedeflemektedir. Proje, 17 Mart 2002 tarihinde başlamış olup, 18 ayda tamamlanacaktır.

2- İnfaz Sistemine İlişkin Çalışmalar

Cezaî konularda verilen kararların infazı;

- İnfazın gerçekleştiği cezaevleri-çocuk ıslahevlerinin uluslararası standartlara getirilmesi,

- Bu kurumlarda görev yapanların personel sıfatı ile kapasitelerinin artırılması (eğitim) ve nihayet,

- İnfaz sistemini iyileştirici mevzuat düzenlemeleri yapılması konularını gündeme getirmektedir.

Bu üç ana başlıkta yapılan çalışmaları özetlemeden önce, bazı rakamsal verilerin altının çizilmesinde yarar bulunmaktadır. Türkiye’de halen 533 ceza infaz kurumu/tutukevi ve 56616 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Bu kurumlarda görev yapan personel sayısı 31.093 olup, 5728 personel ihtiyacı bulunmaktadır.

Bakanlık, ceza-infaz kurumları ile ilgili olarak yapması gereken yatırım harcamaları açısından, bütçeden, talebinin yaklaşık 1/3 ünü alabilmiştir. Bu konudaki açık, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde faaliyet gösteren iş yurtlarının gelirleri ile kapatılmaya çalışılmaktadır. (Yargı ve noter harçlarının %35'i iş yurtları bütçesine aktarılmaktadır.) Bu verilerin ışığı altında Bakanlığın infaz sistemi ile ilgili olarak yukarda vurgulanan; fizikî altyapı, eğitim ve mevzuat çalışmaları aşağıdaki sistematik içinde özetlenmektedir.

A- Kapasitenin Arttırılması Çalışmaları

a- Fizikî Altyapının İyileştirilmesi Çalışmaları

aa- Ceza-İnfaz Kurumlarının Oda Sistemine Dönüştürülmesi

Bu konuda yapılması plânlanan 11 adet F tipi cezaevinin 6'sı bitmiştir. 73 adet E tipi cezaevinin 33'i tamamlanmıştır. Her iki grupta toplam 47 cezaevi inşaatı devam etmektedir.

Gönüllü kuruluşlarla yapılan işbirliğinin de katkısıyla, Elmadağ'ında bağımsız bir çocuk ıslahevi tamamlanmış, Bakırköy'deki kadın-çocuk infaz kurumu inşaatı devam etmektedir.

Eskimiş 93 cezaevi kapatılmıştır.

bb- İnfaz Kurumları İaşe Bedelleri ve Gündelikler

Tutuklu ve hükümlülerin yemek kalitesini etkileyen iaşe bedelleri arttırılmış (1.800.000 TL), çalışanların gündelikleri 3-2.700.000 TL arasında yükseltilmiştir.

b- Personel Kapasitesinin Geliştirilmesi/Eğitim

AB, Avrupa Konseyi, UNICEF, ikili uluslararası program ve projeler çerçevesinde; infaz kurumu personelinin yurt içi ve yurt dışında eğitimi, hâkim ve savcılarının infaz sistemi hakkında eğitimi, hükümlülerin treatmentı kapsamında meslek eğitimi sağlanmaktadır. UNICEF'le yürütülen ve

AB'nin 736.000 EURO bağıışı ile hazırlanan “Çocuk Ceza-Adalet Sisteminin İyileştirilmesi Projesi” nin uygulaması devam etmektedir.

İnfaz kurumu personelinin eğitiminin sistematik ve çağdaş biçimde sağlanması amacıyla hazırlanan “Ceza İnfaz Kurumu ve Tutukevileri Personeli Eğitim Merkezleri Kanun Tasarısı” TBMM’nde görüşülmektedir. Konuyla ilgili olarak kurulan Keçiören Eğitim Merkezi, faaliyetlerini sürdürmekte olup; ihtiyaçlarının önemli bir kısmı, AB Genel Müdürlüğünce hazırlanan AB finans kaynaklı “Cezaevlerinin Modernizasyonu Projesi” ile karşılanacaktır⁴³.

İnfaz Sisteminin İyileştirilmesini Sağlayıcı Mevzuat Çalışmaları

- Terörle Mücadele Kanununun 16. maddesi, 01.05.2001 tarih ve 4666 sayılı Kanunla değiştirilerek; terör suçu mahkumlarına da cezaevlerinin sosyal, kültürel, eğitim çalışmalarına katılma imkânı sağlanmıştır.

- 16.05.2001 tarih ve 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, cezaevlerindeki infaz görevlilerinin, mahkum ve hükümlülere muamelesini, yargı güvencesi altında denetleme sistemini getirmiştir. Mahkum ve hükümlülerin, infaz kurumlarında insanca muameleye tâbi tutulmalarının güvencesi olan Kanun çerçevesinde, 140 yerde İnfaz Hâkimliği kurulmuştur. Kanunda söz konusu muameleler ile ilgili şikâyetlerin, sadece mahkum veya hükümlü tarafından değil avukatı ve hükümlü/tutuklunun belirli dereceye kadar yakınları tarafından da yapılabilmesi imkânı getirilmiştir.

- Cezaevlerindeki kötü muamele ithamları nedeniyle, buradaki sistemi sivil toplum örgütlerinin de denetimine açan bir diğer önemli kanun, 14.06.2001 tarih ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunudur. Sayıları 5 olan İzleme Kurulu’nun üyeleri Adalet Komisyonları tarafından seçilmektedirler. Seçim için aday belirleme; doğrudan başvuranlar arasından veya o yerin meslek kuruluşları ya da mülkî âmirinin önerdikleri arasından veya re’sen Komisyon tarafından da yapılabilmektedir.

⁴³ Bkz. Yukarıda “AB Çerçevesinde Hazırlanan Ortak Projeler”.

Toplam 4 yıl görev yapan İzleme Kurulu üyeleri; infaz kurumlarındaki yaşam koşullarından infaz ve ıslah uygulamalarına ilişkin tüm faaliyetleri yerinde görüp, inceleme yapmak ve her üç ayda bir düzenleyecekleri raporları Bakanlığa, o bölgedeki İnfaz Hâkimliğine ve gerektiğinde TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonuna gönderme yetkisi ile donatılmışlardır. Halen 129 ağır ceza merkezinin 128 inde İzleme Komisyonları oluşturulmuş bulunmaktadır.

İzleme Kurulları ile ilgili Yönetmelik de 07.08.2001 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Nisan 2002 tarihinde İnfaz Hâkimliği ve İzleme Kurulları ile ilgili ilk değerlendirme semineri Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

- Ceza İnfaz Kurumları ve Tevkifevleri Yönetimi ve İnfaz Tüzüğü 23.6.2001 tarihinde değiştirilerek; hükümlü ve tutukluların telefonda yararlanarak yakınları ile görüşme esasları düzenlenmiştir. Bu değişiklikle cezaevlerinde telefon sistemi kurulmuştur.

- 21.5.2001 tarihli Bakanlık Genelgesi ile kapalı cezaevlerinde, spor alanları, kütüphane, kreş, atölye gibi alanlardan yararlanma esasları belirlenmiştir.

- 18.1.2001 tarihli Bakanlık Genelgesi ile yukarda sözü edilen Genelge çerçevesinde en az bir faaliyete katılan hükümlü ve tutukluların; Cezaevi Seçici Kurulunca tespit edilecek 10 kişiyi aşmayacak gruplar halinde, sohbet amacıyla, haftada 5 saati aşmamak üzere biraraya gelebilecekleri vurgulanmıştır.

Bu Genelgenin önemi, cezaevlerinde tecrit uygulamasının olmadığı, program dışı, sohbet amaçlı toplantılara da tretmanın bir parçası olarak bakıldığı noktasında toplanmaktadır.

Yukarda sözü edilen, yürürlüğe girmiş düzenlemelerin yanı sıra, infaz sisteminin iyileştirilmesine yönelik kanun tasarı ve taslakları da bulunmaktadır.

Bunlardan; - çağdaş bir infaz sistemi oluşturulması, infaz hukukunun yargı denetimine açık hale getirilmesi ve tahliye sonrası yardım esaslarına dayalı Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun taslağı, - personele yapılan ödemeler, - Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün yeniden yapılanması, - iş yurtlarında çalışan hükümlülerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanması ile ilgili konularda hazırlanan taslaklar, infaz sisteminin işleyişine olumlu katkı sağlayacak çalışmalar niteliğindedir.

Yukarda fizikî alt yapı, eğitim ve mevzuat başlıkları altında vurgulanan çalışmalar *Katılım Ortaklığı Belgesinin*; “insan hakları” ve “Cezaevi şartlarının BM kuralları ile diğer uluslararası standartlara uyumlaştırma” gereklerinin, kısa ve orta dönem önceliklerini, idari ve adlî kapasite önceliklerini karşılayacak özelliklere sahiptir.

IV- TÜRKİYE-AB ALT KOMİTE ÇALIŞMALARINA KATILIM VE ADALET(ve İçişleri) KONUSUNDAKİ MÜNHASİR AB MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

1- Türkiye-AB Alt Komiteleri ve Adalet Bakanlığı

12 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirve Kararında, Türkiye’nin AB üyeliğine aday ülke olduğunun altının çizilmesinin dışında iki önemli husus daha vurgulanmıştı. Bunlardan *ilki*, yukarda II numaralı başlık altında incelenen Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanması *ikincisi* ise, Türkiye’nin kendisini üyeliğe nasıl hazırladığını görme imkânı veren, uygun bir izleme mekanizmasının oluşturulmasıydı.

Bu amaç doğrultusunda,11 Nisan 2000 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi⁴⁴ 3/2000 sayılı Kararı (O.K.K.) ile izleme görevini, Karar ekinde konularını vurguladığı alt komitelere tevdi etmiştir. Bunlar:

- 1- Tarım ve Balıkçılık,
- 2- İç Pazar ve Rekabet,
- 3- Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri,
- 4- Ekonomik-Parasal Konular, Sermaye Hareketleri ve İstatistikler,

⁴⁴ O.J.L 138, 9.6.2000, sh.28.

- 5- Yenilik,
- 6- Ulaştırma, Çevre, Enerji,
- 7- Bölgesel Kalkınma, İstihdam, Sosyal Politika,
- 8- Gümrükler, Vergileme, Uyuşturucu Ticareti ve Karapara Aklama Alt Komiteleridir.

AB'nin toplam 31 konu başlığından, içerik itibariyle yaklaşık 28 ini kapsayan bu 8 adet alt komitenin 2 ve 8 numaralı olanları, Adalet Bakanlığını doğrudan ilgilendirmektedir.

2 numaralı İç-Pazar ve Rekabet Alt Komitesinin izleme konuları⁴⁵ arasında bulunan şirketler hukuku, Ticaret Kanununu yenileme çalışmaları, FSH ihtisas mahkemeleri ve tüketici mahkemeleri itibariyle Adalet Bakanlığı görev alanındadır.

8 numaralı Alt Komite ise, izleme konuları arasında 24 numaralı Adalet (ve İçişleri) konu başlığının bir kısım ana başlıklarını içermesi nedeniyle, Adalet Bakanlığının görev alanında bulunmaktadır. Bu ana başlıklar arasında uyuşturucu ve karapara yer almaktadır.

3/2000 sayılı O.K.K.na göre sadece izleme görevi olup, karar alma yetkisi olmayan bu Alt Komitelerin, her toplantıdan sonra, Ortaklık Komitesine rapor vermeleri gereği vurgulanmıştır.

2000 yılından bu yana her altı ayda bir Ankara ve Brüksel'de toplanan alt komiteler, 2002 yılında, ön-tarama (prescreening) adı verilen bir usul çerçevesinde toplanmaya başlamışlardır. 2002 yılının, 8 numaralı Alt Komitesinin ilk toplantısında, gündem maddesi arasında yargının işlevselliğinin sağlanması yer almıştır. 2 numaralı Alt Komitenin 15-16 Mayıs 2002 tarihleri arasında yapacağı toplantıda ise, Adalet Bakanlığı açısından Kişisel Verilerin Korunması Kanun Taslağı ile ilgili gelişmeler, bu taslağın AB mevzuatına uyum durumu, Fikrî-Sınâî Hak Mahkemeleri ve bu konuyla ilgili projelerde kaydedilen gelişmeler ele alınacaktır.

⁴⁵ Diğer konular arasında, malların ve kişilerin serbest dolaşımı, hizmetler, rekabet, tüketici yer almaktadır.

2- Adalet (ve İçişleri) Konusundaki Özel Müktesebatın Değerlendirilmesi Çalışmaları

Yukarıda I numaralı bölümde vurgulandığı⁴⁶üzere, AB'nin 24 numaralı Adalet (ve İçişleri) konu başlığı altında yer alan 469 dokümanın; Örgütlü Suçlar, Dolandırıcılık ve Yolsuzluk, Terörizm, Hukukî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği, İnsan Hakları konularıyla ilgili 135 adeti Adalet Bakanlığını ilgilendirmektedir.

Sözü edilen konularda çalışma grupları oluşturularak, ilgili AB mevzuatı:

- Mevzuat türü,
- Mevzuatın konusu,
- Karşılık Türk mevzuatı,
- Türk mevzuatının uyum durumu,
- Yapılması gerekenlerin takvime bağlı şekilde önceliği açısından incelenmektedir. Çalışma, Haziran 2002 tarihi itibarıyla Türkçe ve İngilizce raporları ile birlikte, bundan sonraki çalışmalara esas oluşturacak bir iç belge niteliğini alacaktır.

İncelenen Adalet (ve İçişleri) müktesebat dokümanları arasında mevzuat türü olarak; AT, BM, Avrupa Konseyi, La Haye Sözleşmeleri gibi sözleşmeler, AB Antlaşmasının Maastricht değişikliği çerçevesinde hazırlanan ortak eylem, ortak tutum gibi düzenlemeler, Amsterdam Antlaşmasının tipik III. Sütun mevzuat türleri arasında yer alan karar ve çerçeve kararlar ile I. Sütun (AT Antlaşması) mevzuat türleri olan direktif, tüzük gibi hukukî araçlar bulunmaktadır.

Yapılan incelemede AB'ye üye olmadan taraf olunabilecek uluslararası sözleşmeler ayrılarak, bunlara taraf olma ile ilgili çalışmalar ilgili mevzuat çalışmalarına paralel yürütülmektedir. Diğer yandan 44/2001 AT Tüzüğü (Brüksel I) ile paralel hükümler taşıyan, hukukî konulardaki mahkeme kararlarının uygulanması ile ilgili, Lugano Sözleşmesine taraf olma çalışmaları sürdürülmektedir.

⁴⁶ Bkz. Sh. 8.

EUROJUST ve Avrupa Yargı Ağı'nın, ülkelerde yer alması gereken bağlantı noktaları açısından, gerekli çalışmalar tamamlanmış ve bu noktalar tespit edilerek Komisyon'a bildirilmiştir.

3- Diğer Müktesebat Çalışmaları

Adalet Bakanlığının doğrudan sorumluluk alanına giren mevzuat çalışmalarında, AB nin ilgili mevzuatı dikkate alınarak taslaklar hazırlanmaktadır. Örneğin yeni bir Ticaret Kanunu Hazırlama Komisyonu bu konuda AT.nin şirketler hukuku ile ilgili tüm direktiflerini dikkate almıştır. Bakanlık ilgili A.T. mevzuatını tercüme ettirerek basım aşamasına getirmiş bulunmaktadır.

Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun Taslağının hazırlanmasında da benzer bir yöntem izlenmiştir.

Paralel çalışma, diğer bakanlık ve kuruluşlardan Adalet Bakanlığına görüş için gönderilen çalışmalarda da aynı yaklaşımla yapılmakta ve ilgili A.T mevzuatı dikkate alınarak görüş bildirilmektedir.

V- ADALET BAKANLIĞININ HAZIRLADIĞI ve HALEN ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞI MEVZUAT LİSTESİ⁴⁷

1- Yürürlüğe Giren Mevzuat

A- Anayasa Değişiklikleri

1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair 18.6.1999 tarihli ve 4388 sayılı Kanun (R.G: 18.6.1999 tarih ve 23729 mükerrer sayı).

⁴⁷ Bu liste Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü'nün, 8.4.2002 tarihli faaliyet çizelgesi esas alınarak hazırlanmıştır. Bunlardan siyasî kriterler, iç Pazar ve 24 numaralı AB konu başlığı ile ilgili olanlar, yukarda 15-30 numaralı dipnotlarda ayrıca vurgulanmıştır. TBMM Uzlaşma Komisyonu'nun hazırladığı son Anayasa değişikliğini içeren (3.10.2001 gün ve 4709 sayılı) Kanun, yukarıdaki listeye dahil edilmemiştir.

2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde değişiklik Yapılmasına İlişkin 13.8.1999 tarihli ve 4446 sayılı Kanun (R.G. 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı)

B- Kanunlar

1- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Askerî Hâkimler Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 22.6.1999 tarihli ve 4390 sayılı Kanun (R.G. 22.6.1999 tarih ve 23733 mükerrer sayılı)

2- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 21.7.1999 tarihli ve 4413 sayılı Kanun (r.g. 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı).

3- Türk Ceza Kanunu ile Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 28.7.1999 tarihli ve 4421 sayılı Kanun (R.G. 1.8.1999 tarih ve 23773 sayılı).

4- 30.7.1999 tarihli ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (R.G. 1.8.1999 tarih ve 23773 sayılı).

5- Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında 26.8.1999 tarihli ve 4449 sayılı Kanun (R.G. 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı).

6- Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 26.8.1999 tarihli ve 4450 sayılı Kanun (R.G. 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı).

7- 28.8.1999 tarihli ve 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun (R.G. 3.9.1999 tarih ve 23805 sayılı).

8- 28.8.1999 tarihli ve 4455 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun (R.G.: 3.9.1999 tarih ve 23805 sayılı).

9- 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun (R.G. 4.12.1999 tarih ve 23896 sayılı).

11- Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik yapılmasına Dair 18.12.1999 tarihli ve 4492 sayılı Kanun (R.G. 21.12.1999 tarih ve 23913 sayılı).

12- Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 24.2.2000 tarihli ve 4537 sayılı Kanun (R.G: 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı).

13- Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukukî Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında 29.2.2000 tarihli ve 4539 sayılı Kanun (K.H.K: R.G: 11.9.1999 tarih ve 23813 mükerrer sayılı; Kanun R.G: 3.3.2000 tarih ve 23982 sayılı).

14- Yargıtay Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye ekli Cetvelde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 2.6.2000 tarihli ve 4574 sayılı Kanun (R.G.: 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı).

15- Danıştay Kanunu ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair 2.6.2000 tarihli ve 4575 sayılı Kanun (R.G.: 15.6.2000 tarih ve 24080 sayılı).

16- Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile İdarî Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 8.6.2000 tarihli ve 4577 sayılı Kanun (R.G.: 15.6.2000 tarih ve 24080 sayılı).

17- İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 8.6.2000 tarihli ve 4578 sayılı Kanun (R.G.: 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı).

18- Noterlik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 13.6.2000 tarihli ve 4579 sayılı Kanun (R.G.: 16.6.2000 tarih ve 24081 sayılı).

19- 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı Kanun (R.G: 22.12.2000 tarih ve 24268 sayılı).

20- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair 14.2.2001 tarihli ve 4627 sayılı Kanun (R.G.: 23.2.2001 tarih ve 24327 sayılı).

21- Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 621 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında 12.4.2001 tarihli ve 4642 sayılı Kanun (R.G: 21.4.2001 tarih ve 24380 sayılı).

22- Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 1.5.2001 tarihli ve 4666 sayılı Kanun (R.G: 5.5.2001 tarih ve 24393 sayılı).x

23- Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 2.5.2001 tarihli ve 4667 sayılı Kanun (R.G: 10.5.2001 tarih ve 24398 sayılı)

24- Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş yurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Bazı Kanun ile Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 9.5.2001 tarihli ve 4671 sayılı Kanun (R.G.: 16.5.2001 tarih ve 24404 sayılı).

25- Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair 15.5.2001 tarihli ve 4674 sayılı Kanun (R.G.: 22.5.2001 tarih ve 24409 sayılı).

26- 16.5.2001 tarihli ve 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu (R.G.: 23.5.2001 tarih ve 24410 sayılı)

27- 14.6.2001 tarihli ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu (R.G: 21.6.2001 tarih ve 24439 sayılı).

28- 21.6.2001 tarihli ve 4681 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (R.G.: 5.7.2001 tarih ve 24453 sayılı)

29- 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu (R.G.: 8.12.2001 tarih ve 24607 sayılı).

30- 3.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (R.G.: 8.12.2001 tarih ve 24607 sayılı).

31- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 6.12.2001 tarihli ve 4723 sayılı Kanun (R.G.: 13.12.2001 tarih ve 24612 sayılı).

32- 6.2.2002 tarihli ve 4744 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G.: 19.2.2002 tarih ve 24676 sayılı).

33- 26.3.2002 tarihli ve 4748 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (R.G.: 9.4.2002 tarih ve 24721 sayılı).

C- Yürürlüğe Konulan Tüzük

1- Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzükte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tüzük (Bakanlar Kurulu Kararı 19.3.2001 tarih ve 2001/2199 sayılı: RG: 27.4.2001 tarih ve 243845 sayılı).

D- Yürürlüğe Konulan Yönetmelikler

1- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği (R.G: 7.8.2001 tarih ve 24486 sayılı).

2- Temel Kanunlarda Çalışmalar Yapmak Üzere Kurulacak Komisyonların Kuruluş ve Çalışma Usullerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik (R.G.: 2.10.2001 tarih ve 24541 sayılı).

2- Çalışmaları Devam Eden Tasarı ve Taslaklar

A- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Gündeminde Bulunan Kanun Tasarıları

1- Türk Ceza Kanunu, Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ve Karayolları Trafik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 27.7.2000; T.B.M.M: 13.12.2000)

2- Uluslararası Ticarî İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 4.8.2001; T.B.M.M: 3.11.2000)

3- Türk Ceza Kanunu, Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 21.9.2001; T.B.M.M. 6.11.2001)

4- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu Tasarısı (Sevk Tarihi Başbakanlığa 25.5.2000 ; T.B.M.M: 4.8.2000)

B- Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonlarında Bulunan Kanun Tasarıları

1- Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa: 9.6.1999; T.B.M.M. 22.6.1999)

2- Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda ve Âmme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa; 9.6.1999; T.B.M.M: 22.6.1999)

3- Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkumiyetlerinin İnfazına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme- Başbakanlığa: 9.6.1999; T.B.M.M: 22.6.1999)

4- Kat Mülkiyeti Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ve Kanuna Toplu Yapı

ile İlgili Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa 9.6.1999 T.B.M.M. 22.6.1999)

5- Hâkimler ve Savcılar Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı (Sevk tarihi: yenileme-Başbakanlığa: 9.6.1999; T.B.M.M. 22.6.1999)

6- Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun İki Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa: 21.2.2000; T.B.M.M: 20.3.2000)

7- Türkiye Adalet Akademisi Kanunu Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 25.5.2000; T.B.M.M: 4.8.2000)

8- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 27.7.2000; T.B.M.M: 13.10 2000)

9- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerinin Adalet Bakanlığı, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı ve Danıştay Başkanlığına Ait Bölümlerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 21.9.2001; T.B.M.M. 28.12.2001)

C- Başbakanlıkta Bulunan Kanun Tasarıları

1- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa 9.6.1999)

2- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa : 9.6.1999)

3- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: yenileme-Başbakanlığa: 9.6.1999)

4- Türkiye Hâkimler ve Savcılar Birliği Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa: 12.7.2000)

5- 190 sayılı Genel Kadro Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı. (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 28.2.2001)

6- Adli Tıp Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 29.3.2002)

7- Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 28.1.2002)

8- Türk Ceza Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine ve Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 30.1.2002e)

9- Türk Ceza Kanunu ile Kaçakçılığın Men ve Takibene Dair Kanunda Yer Alan İdam Cezalarının Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 13.3.2002)

10- 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa 6.2.2002)

11- Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa: 8.3.2002)

12- Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanun Tasarısı (Sevk Tarihi: Başbakanlığa: 8.3.2002)

D- Görüşe Gönderilen Kanun Tasarıları

1- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı

2- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yürürlüğe Konulmasına ve Mevzuata Uyumuna Dair Kanun Tasarısı

3- Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine, 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda ve 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda, Bankalar Kanununda ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve yargılama Usullerine Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı.

4- Türk Ceza Kanunu Tasarısı.

5- Türk Ceza Kanununun Yürürlüğe Konulmasına ve Mevzuata Uyumuna Dair Kanun Tasarısı.

6- Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun Tasarısı

7- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

8- İcra ve İflâs Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

9- İş Mahkemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

10- Türkiye Hakem ve Bilirkişi Odaları Birliği Kanunu Tasarısı.

11- İstanbul Milletlerarası Tahkim Merkezi Kanunu Tasarısı

12- Taşıt Kanununa Bağlı (1) ve (2) sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı

13- Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

14- Olaganüstü Hâl Bölge Valiliği ve Olağanüstü Hâlin Devamı Süresince Alınacak İlâve Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname Tasarısı

E- Üzerinde Çalışılan Kanun Taslakları

1- Uzlaştırma Kurullarının Kuruluşu Görev ve Yetkilerine Dair Kanun Tasarısı

2- 765 sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

3- Bazı Kanunlardaki Para Cezalarının İdari Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun Tasarısı

4- Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

5- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı

6- 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile 2992g sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

7- Adalet Teşkilâtını Güçlendirme Vakfı Kanunu Tasarısı

8- Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı

9- 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

10- Borçlar Kanunu Tasarısı

11- Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

12- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun tasarısı

13- Türk Ticaret Kanunu Tasarısı

14- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu, Hâkimler ve Savcılar Kanunu, Adalet Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

15- Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun Tasarısı

16- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeline Ek Tazminat Ödenmesine ve Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

17- Adalet Personeline Ek Tazminat Ödenmesine Dair Kanun Tasarısı

18- Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

19- Adli Kolluk Kanunu Tasarısı

20- Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun ile Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

21- Elektronik İmzanın Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

Bugün sizlerle ben üçüncü sütun üzerinde konuşmak istiyorum. Aslında üçüncü sütunun konusunu oluşturan, yani, Maastricht ile karşımıza çıkan bu sütunun konusu olan hususlar, orijinal de değildir. Neden? Çünkü, 1985 tarihli Schengen Antlaşması, bu sütuna ilişkin düzenlemeleri yapmış. Ama nasıl yapmış? Avrupa topluluğu hukuku dışında gerçekleştirmiş. Yani Topluluğa üye olan beş devlet, bunlar, Benelux ülkeleri, Fransa ve Almanya oluyor, beşi bir araya gelmişler ve üçüncü sütunun konusu olan alanlarda Schengen Antlaşması'nı yapmışlar. Yani, Schengen öyle bir yöntem getiriyor ki, entegrasyon konseptini, Avrupa Topluluğu hukuku dışında gerçekleştiriyor.

Sonradan, 1990 yılında ikinci bir antlaşma yapılıyor, Schengen Uygulama Antlaşması diyoruz buna. 1985 Antlaşması'nı tamamlayan, onu uygulamaya kimi hükümleri itibariyle koyan ve detaylandıran bir antlaşma bu.

Aradan bir süre geçiyor, eleştiriler de oluyor, çünkü Topluluğun beş üyesi, Topluluğun dışında bir antlaşma yapmışlar, adalet ve içişleri alanında; kişilerin serbest dolaşımıyla ilgili, vize, göç, iltica konularıyla ilgili ve hatta gümrük hukukunda işbirliğiyle ilgili bazı hususlar düzenlemişler. Tamamen devletler hukuku karakterli bir antlaşma. Yani, biraz evvel söylediğim gibi, hükümetler arası karakterli bir ilişki oluşturmuşlar.

Aradan bir süre geçiyor. Bakıyoruz, Maastricht Antlaşması yapılıyor ve üçüncü sütun olarak Schengen Antlaşması'nın içeriği geliyor, üçüncü sütuna oturuyor. AB Antlaşması'nın altıncı başlığı olarak karşımıza çıkıyor ve altıncı başlıkta K1 maddesinin bir ve dokuzuncu bentler arasında kalan hükümleri söylemiş olduğum hususları düzenliyor.

Biliyorsunuz, daha sonra 1999 yılının Mayıs ayında Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girdi. Yine aynı sütun yapısının korunduğunu görüyoruz. Üçüncü sütun olarak karşımıza yine, Schengen Antlaşması'nın içeriğiyle ilgili olan konular çıkıyor. Yalnız, Amsterdam Antlaşması'nda oldukça önemli bir değişikliğin karşımıza çıktığını görüyoruz. Çünkü Amsterdam Antlaşması üçüncü sütunun başlığını değiştirmiş. Tabii ki ona bağlı olarak içeriğini de değiştirmiş.

Bakıyoruz başlığına, artık Adalet ve İçişlerinde işbirliği diye bir başlık yok. Ceza işlerinde, polis ve yargıda işbirliği diyor. İsmi değişmiş başlığın. Peki, acaba, içindeki konular ne oldu diye bakıyoruz. Birtakım konular, ki bunlar iç pazara ilişkin konular olarak nitelendirilebilir, alınmış, birinci sütuna taşınmış. Yani, o bizim klasik supranasyonal karakter dediğimiz sütuna taşınmış. Nedir bunlar? Vize, göç, iltica, özel hukuk, medeni hukuk alanında işbirliği ve ceza hukuku karakteri taşımadığı nispete gümrük hukukuna ilişkin konular. Alınmış, birinci sütuna taşınmış. Konu yine, AB Antlaşması'nın, 1999 versiyonu ile altıncı başlık olarak karşımıza çıkıyor ve AB Antlaşması, 29. Madde ve devamında bu ceza hukuku içerikli konular düzenleniyor.

Acaba, birinci sütunda hangi antlaşmaya bu iç pazara ilişkin konular monte edildi diye dönüp bakıyoruz. AT Antlaşması'na iltihak edilmiş bu konular. AT Antlaşması'nın dördüncü başlığında karşımıza çıkıyor. 61. Madde ve devamında söylemiş olduğum konular karşımıza çıkıyor. Gayet güzel! Acaba diyoruz, bu konular artık Topluluğa mı mal oldu? Supranasyonal ölçüler bu konular bakımından da artık geçerli mi olacaktır? Yani, örneğin, doğrudan geçerli olmak, yahut da Topluluk Hukuku'nun önceliği ilkeleri. Hemen bunun cevabını uzun uzun tartışmadan vermek istiyorum. Söylemiş olduğum konular itibarıyla bu sütuna mal edilme, sadece şekli anlamda. Yani, görünüşte mal edilmiş bir özellik taşıyor. Neden? Çünkü bakıyoruz, bu konular hakkında topluluk organları tabii ki yetkili. Çünkü, biraz sonra söyleyeceğim, üçüncü sütun için bile yetkili. Tamam, kurumsal yapı, zaten ortak kurumsal yapı. Karar verme yöntemine baktığımız zaman, karar verme yönteminin oy birliği ile olduğunu görüyoruz. Yani, bugün Maastricht ve Amsterdam ile kat edilen yollar ışığında, biz, birinci sütunla ilişkin konuların, ağırlıklı olarak, nitelikli çoğunlukla verilmesi modelinin benimsenmesine karşılık, söz konusu konular bakımından halen, oy birliği ile karar alınma modelinin benimsendiğini görüyoruz. Komisyonun, evet, görüşü var. Dikkatinizi çekerim, Parlamentonun bu tasarrufların oluşmasında çok sınırlı bir katkısı var. Sadece dinlenebiliyor. Ama, belki sevindirici bir nokta, klasik Topluluk tasarruf modelleri burada da karşımıza çıkıyor, söylediğim konular itibarıyla.

Yargı bakımından son derece dikkate değer bir husus var. Biliyorsunuz, birinci sütunla ilgili konularda, ATAD mutlak yetkilidir. Bunun hiç tartışmasını yapmıyoruz. Peki acaba ATAD'ın yetkisi nasıldır? Tabii değişik

davalar var ama, bu çerçevede, ATAD'ın yetkisinin sadece iki konu itibarıyla: vize, göç, iltica ve kişilerin serbest dolaşımı, özel hukukta işbirliği ve gümrük hukukunda işbirliği konusunda karşımıza çıktığını görüyoruz. Sadece nihai mahkemeler, altını çizerek söylüyorum, beni dinleyen öğrencilerim gayet iyi hatırlayacaklar, birinci sütunun klasik özelliğinden farklı olarak, nihai mahkemelerin başvuru hakkı var. Başvuru mükellefiyeti yok. Birinci sütundan bu konu itibarıyla bu çok önemli bir farklılık. Kesinlikle ilk derece mahkemelerinin başvuru hakkı yok. Nihai mahkemelerin başvuru hakkı var, ama başvuru mükellefiyeti yok.

Acaba, ATAD'ın yetkili olduğu başka bir imkan var mı? Güzel bir imkan olarak onu da itiraf etmek gerekiyor; Komisyona, üye devletlere ve Konseye söz konusu alandaki normlar ve onların yorumlarıyla ve bu normlara istinat eden hukuki tasarruflarla ilgili olarak, ATAD'dan yorum alma imkanı tanınmış; ki bu da klasik birinci sütunda ATAD'ın yetkilerine baktığımız zaman, Konseyin, üye devletlerin yahut da Komisyonun yapamayacağı bir iş. Çünkü birinci sütunda Adalet Divanı'ndan yorum talep etme sadece mahkemeye tanınmış bir imkandır. Oysa, söylemiş olduğum konular bakımından; üye devletler, Konsey ve Komisyon ATAD'tan yorum talep etme imkanına sahip oluyorlar.

Peki, esas üçüncü sütun için ne söylemek gerekebilir? Üçüncü sütuna bakıyoruz. Biraz önce söylediğim gibi, ceza hukuku karakterli bir sütun. Bu sütunda, ilginç olan bir husus da, yaşama geçirilecek bir polis teşkilatından bahsedilmesi. Polis teşkilatına ait mesnedin bu çerçevede ortaya konulması, EUROPOL'un oluştuğunu görüyoruz. EUROPOL hangi tasarruf türlerini yapabilecektir diye bakıyoruz. Operatif işbirliği yapabilir diyor. Üye devletleri enformasyonda işbirliğine sevk edebilir diyor. Organizasyon ve eğitim alanında işbirliği yapabilir diyor ve devam ediyor. Bunun ötesinde, adli merciler arasında suçluların iadesi, yetki antlaşmaları ve ulusal mevzuatın uyumu konusunda antlaşma yapılabilir diyor. Gerçekten, bu sütunun çalışmalarına şöyle bir baktığımız zaman ,tasarruf türlerinde ağırlıklı olarak karşımıza antlaşmalar çıkıyor. Yani, üye devletler aralarında üçüncü sütun konusunda birtakım antlaşmalar yapıyorlar ve bunun ötesinde yine çok ilginç bir durum , Maastricht'e göre önemli bir ilerleme sayılır, tasarruf türleri daha somut olarak ortaya konulmuş. Tasarruf türleri genel çerçeve ve karar olarak karşımıza çıkıyor. Genel çerçeve birinci sütun bakımından bize direktifler olarak çağrışım yapıyor. Kararlar da yine kararlar olarak bağlayıcı, ama üye devletler tarafında iç hukuka transforme

edilmesi gereken tasarruflar. Yani, kendiliğinden, iç hukukta hüküm ve sonuç doğurması mümkün değil. Peki bu yapılmazsa, acaba bireyler iç hukukta tazminat davası açabilir mi? Bunu Frankovitch davasında birinci sütun için tartışırız biz, bu sütun için bunu kabul etmiyoruz. Bireylerin, kendi devletlerinin bu çerçevedeki ihmallerini iç hukukta dava edemiyorlar.

Peki, acaba Topluluk organ tasarrufları olarak ortaya çıkan bu genel çerçeve ve kararlar hangi nisapla AB Bakanlar Konseyi'nde karara bağlanıyor diye sorduğumuzda, yine oy birliği esasının karşımıza çıktığını görüyoruz. Yalnız, belki önemli olan husus, bu çerçevede karşımıza çıkan antlaşmaların, yürürlüğe girebilmeleri için, bu antlaşmaya taraf olan devletlerin sadece yarısının onaylamasının yeterli olması hususu. Yarısı onayladığı takdirde, bu üçüncü sütunda yapılan antlaşmaların yürürlüğe girmesi mümkün. Bu sütunda Parlamento yine, sadece dinleniyor, komisyon yine görüş bildirebiliyor. ATAD'ın yetkilerine geldiğimiz zaman, yine, işte çok değişik bir husus karşımıza çıkıyor. Üye devletlerin kendi iradeleriyle ATAD'ın yetkilerini kabul etmeleri söz konusu oluyor. Yani, ATAD ancak ihtiyari olarak, üye devletler kabul ettiği çerçevede, ön karar davalarında görüş bildirebiliyorlar. Ama, işin ilginç tarafı, ATAD'ın diğer başka iki konuda da karşımıza yetkili olarak üçüncü sütunda çıkması. Bunlardan bir tanesi, hukuka uygunluk denetimi çerçevesinde, bu çerçevede yapılan tasarrufların üçüncü sütun normlarına uygun olup olmadığı konusunda, Komisyon yahut üye devletlerden birisi hukuka uygunluk denetimi için talep yapabiliyor Dikkat ederseniz, intergovernmental bir alan. Komisyon bu alanda denetim yaptırabiliyor. Oysa, biz üçüncü sütunda Komisyonun Topluluk hukukunun bekçiliği statüsünü üstlenmediğini görüyoruz. Üçüncü sütun buna rağmen, hukuka uygunluk denetimini yaptırtmak bakımından, Komisyona böyle bir yetkiyi vermiştir. ATAD'ın son bir yetkisi de, üye devletler yahut da Komisyon tarafından motive edilen bir çerçeve içinde, yorum davası olarak karşımıza çıkıyor, yapılan antlaşmaların yahut da hukuki tasarrufların yorum yahut uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, 6 ay içinde bir çözüme ulaşamaz ise, bu kez ATAD'ın zorunlu yargısı ortaya çıkıyor. Bu da çok ilginçtir. Topluluk hukukunda bile olamayan zorunlu yargı, üçüncü sütunda, ATAD'a tanınmış bir olanak olarak verilmiş.

Üçüncü sütunda karşımıza çıkan bir başka denetim organı da EUROPOL çerçevesinde özel denetim organıdır. Ben kurumsal yapıyı da bu şekilde ortaya koyduktan sonra, her üç sütun için, yani bir, iki ve üçüncü

sütun için, Amsterdam Antlaşması'nın, yani Avrupa Birliği Antlaşması'nın diyelim, ortak bir çerçeve oluşturduğunu bir kez daha hatırlatmak istiyorum. Bunun tabii ki şöyle bir anlamı var:

AB Antlaşması'nda geçerli olan temel ilkeler, prensipler her üç sütun için geçerlidir. Örneğin, sütunlar arasında uyum. Örneğin, üye devletlerin birbirlerine ve Birliğe karşı sadakatı. Üye devletlerin birbirleriyle ve Birlikle dayanışması. Bu ilkeler üçüncü sütun bakımından da geçerlidir. Ancak, bunun çok mutlak olarak, Adalet ve İçişlerinde işbirliği alanında gerçekleştiğini iddia etmek, günümüzün koşullarında tabii biraz zor gözüküyor. Vakıa, üçüncü sütun zaman içinde birtakım entegratif elementler kazanmıştır. İşte, Adalet Divanı'nın yetkiler kazandığını söyledim. Ama kararların günümüzde hala oy birliğiyle verilmekte olduğunu düşünelim ve bu çerçevede tasarruf türleri olarak, ağırlıklı olarak karşımıza antlaşmaların çıktığını düşündüğümüz zaman, belki günümüzde değil ama gelecekte, üçüncü sütunun da birinci sütun gibi, zaman içinde daha uluslar üstü elementler kazanmaya temayül göstereceğini beklemek ümidiyle ben konuşmamı sona erdiriyorum.

Teşekkür ederim.

Ferai TINÇ*

Çok teşekkür ediyorum.

Hocaların yanında ben daldım. Konuşacaklarımı da unuttum. Çok kısa olarak, bir başka yönden Avrupa Birliği meselesine değinmek istiyorum.

Bugün uluslararası durum, Türkiye'ye çeşitli roller veriyor. Özellikle 11 Eylül'den sonra Türkiye'nin rolü, Türkiye modeli çok fazla konuşulmaya başlandı. Bu tartışmalar, Avrupa Birliği'nden gelen baskılarla da birleşince, bizi değişik alternatifler aramaya yönlendirdi. Zaman zaman alternatif önerileri sunuldu.

Benim burada kısaca söylemek istediğim, Türkiye modeli, Türkiye rolü, uluslararası platformda ancak Avrupa Birliği ile entegrasyon yolunda olan bir Türkiye'nin taşıyacağı bir rol. Önceki gün İstanbul'da, "2023 Yılında Türkiye Cumhuriyeti" konulu Forumda konuşan Amerika Birleşik Devletleri Eski Büyükelçisi, hepiniz gazetelerden görmüşsünüzdür, "Avrupa Birliği ile değil ama Amerika Birleşik Devletleri ile ittifak yaparız. Avrupa Birliği'nin karşısında, Amerika Birleşik Devletleri alternatif olabilir mi?" sorusunu yöneltmişti. Sayın Eski Büyükelçinin cevabı da şu oldu; "Avrupa Birliği'nin karşısında Amerika Birleşik Devletleri alternatif olamaz. Çünkü Avrupa sizin ailenizdir. Biz arkadaşınız. Bizim değişik arkadaşlıklarımız vardır. Fakat sizin Avrupa Birliği içinde olmanız gerekir" diyordu.

Aynı şeyi dün İran Büyükelçisi söyledi. "İran Avrupa Birliği'ne alternatif değildir" dedi. Suriye Büyükelçisi ile Cumartesi günü İstanbul'da bir toplantıda idik. O da şunu söylüyordu. "Türkiye ancak Avrupa Birliği'ne üye olduğu zaman bizimle daha etkili bir ittifak alanı yaratabilir. Biz Türkiye için kendimizi Avrupa Birliği'ne bir alternatif olarak görmüyoruz. Bizim de zaten Avrupa Birliği ile güçlü ilişkilerimiz var" diyordu.

Yani burada karşımıza çıkan, Türkiye'nin Avrupa Birliği kararı, bölgesindeki rolleri nedeniyle de ve taşımak istediği, oynamak istediği rol nedeniyle de vazgeçilmez bir karar. Oysa son zamanlarda, Türkiye'de

* Hürriyet Gazetesi yazarı

yapılan tartışmalar bu konuda isteksizlikler, Türkiye'nin çok da niyetli olmadığı gibi bir görünüm ortaya koydu.

Ben buna inanmıyorum. Hele burada dinledikten sonra, Avrupa Birliği için yapılanlar, atılan adımların ne kadar fazla olduğunu, harcanan çabanın ne kadar yoğun olduğunu gördükten sonra, Türkiye'nin Avrupa Birliği yolundaki kararına inancım daha da artıyor.

Tabii, Ankara'dan bakmakla, İstanbul'dan Ankara'yı okumak farklı. Mesela, Anayasada ve yasalarda çok değişiklikler yapıldı. Uyum yasalar iki ayrı paket halinde kabul edildi. Ancak bunlar hayata yansımıyor. Örneğin, Türkiye, gerçekten Avrupa Birliği'nin kriterlerine uygun, demokratik değişimi yapmakta yetersiz kalıyor.

Mesela, ben kendi alanımdan bir örnek vereyim. Şunu da belirtmek istiyorum. Maalesef Türkiye'de yaşanan darbeler nedeniyle muhalefet gerçek gücünü kaybetti. Türkiye'de ciddi muhalefet hareketleri yok. 15 yıl terörizme karşı mücadele de bizim muhalefetimizde reaksiyonu kırdı ve gerilettili. Olgun bir muhalefet olmadığı için, halkın talepleri yasa yapıcılara güçlü bir şekilde yansımıyor. Dolayısıyla karşımızda en güçlü merci olarak Avrupa Birliği'nin talepleri kalıyor ve biz bunlara karşı bir cephede kendimizi buluyoruz. Eğer halkın daha fazla taleplerini dile getirebileceği, yahut değişik muhalefet kesimlerinin taleplerini dile getirmelerine alışıksak, bunlardan korkmadığımız bir ortam olsa, Kopenhag Kriterleri'nin birçoğunun da halkın talebi olduğunu göreceğiz. Türkiye'nin talebi.

Ben kendi alanımdan bir örnek vermek istiyorum. Mesela, 5680 sayılı basın yasası değiştirildi. Burada bir takım değişiklikler oldu. Basılmış eserleri dağıtmayı, toplamayı ve sürekli yeniden mahkeme kararıyla kapatılmasını, makinelerinin müsaadesini ön gören koşullar sınırlandı. Fakat bir gazeteci olarak benim istediğim, talebim, bu antidemokratik olduğu söylenen, tartışıla yasanın tamamen kalkması ve benim demokrasi, özgürlük alanını daha genişleten bir uyarılmanın yapılmasıydı. Bu nedenle Kopenhag Kriterleri'nin ve uyum paketlerinin hayata geçirilmesi sırasındaki eksiklik, bizim tam olarak neler yapıldığını fark etmemizi engelliyor diye düşünüyorum.

Örneğin, ana dilde öğrenim meselesi var. Bunun daha ne olduğunu tam olarak anlayamadık. Eğitim ve öğrenim karışıyor. Bir siyasi grup, bunu eğitim talebi olarak dile getirmeye çalışıyor. Fakat biz bunun karşısında ana dilde öğrenime de karşı çıkıyoruz.

Ama ben bunları anlayabiliyorum. Çünkü Avrupa Birliği süreci Türkiye'yi kendi sorunlarıyla, kendi tabuları ile da karşı karşıya getirdi. Bir demokratikleşme mücadelesini biz ayı zamanda bu süreç içerisinde veriyoruz. Tabii benim istediğim, Türkiye gibi güçlü ve nitelikleri çok olan bir ülkenin, Avrupa ile bu temel konularda tartışmasıydı. Müzakereleri derinleştirmesi idi. Örneğin bir Gümrük Birliği. Hocamın da demin söylediği hukuki konular var. Örneğin, Bakanımızın dediği gibi, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Antlaşması olan tek ülke Türkiye. Türkiye'ye bunun yarattığı sıkıntılar var. Bu konuları biz tartışmıyoruz. Başka mesele, idamı kaldıralım mı kaldırmayalım mı konularında odaklanırken, örneğin, Gümrük Birliği'nde geçen gün bir sorun yaşandı. Türkiye'deki fındıkçıların fındıklarıyla ilgili Avrupa üreticilerinin aldığı bir rapor ortaya çıktı. Bu karar fındık ihracatımızı sınırlandırıyor. Şimdi Türkiye nereye başvurabilir? Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Lüksemburg'daki Avrupa Birliği mahkemesine başvuruyor. Fakat Türkiye'nin başvuracağı bir hukuki merci yok. Bizim Avrupa ile bu konuları müzakere etmemiz, tartışmamız gerekiyor.

Ayrıca Avrupa Birliği'nin Barcelona'da aldığı kararlar Türkiye'nin zaten üzerinde düşündüğü ve çalıştığı; ekonomik entegrasyon, ekonomik liberalizasyon, sosyal devleti güçlendirme kararları konusunda da Türkiye'nin katkıları olabilir. Tartışmalar derinleşebilir.

Benim arzum, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile daha eşit düzeyde tartışacak biçimde, Kopenhag Kriterleri gibi, zaten zorunlu olduğu adımları bir an önce atıp, kendi hak ettiği düzeyde tartışmaları derinleştirmesi ve Avrupa Birliği alanında yerini alması.

Çok teşekkür ediyorum.

